

PAPER DETAILS

TITLE: TOPLUMSAL HAFIZA VE FAILI MEÇHULLER ÜZERİNE BİR DENEME: 90'LAR
TÜRKİYE'Sİ

AUTHORS: Cansel POYRAZ AKYOL,İbrahim Emre SUGEL

PAGES: 482-516

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2921970>

TOPLUMSAL HAFIZA VE FAİLİ MEÇHULLER ÜZERİNE BİR DENEME: 90'LAR TÜRKİYE'Sİ

Cansel Poyraz AKYOL* & İbrahim Emre SUGEL**

Öz

Toplumsal bellek ve medya çalışmaları alanında, bu araştırmada 90'lı yıllarda Türkiye'de yaşanan faili meçhullerin bir hafıza mekânı / ara bellek olan medya materyalleri üzerinden eleştirel okuması yapılmıştır. Bu eleştirel okuma çerçevesinde boş gösteren, ötekilik olgusu ve efendi gösteren arasındaki ilişki gözler önüne serilerek Türkiye'nin medya materyalleri üzerinden faili meçhulleri ele alış pratiğinde iz sürülmüştür. Bu iz sürme işlemi kapsamında araştırmamızın temel amacı, Türkiye'de yaratılan ötekilik halleri ve kimlik çatışmaları üzerinden görünür kılınan şiddet olgusunun eleştirisiyle birlikte demokratikleşmeye katkı koymak ve ana akım medyanın üstlendiği veya üstlenemediği rolü gözler önüne sermektir. Bu bağlamda araştırmada nitel araştırma metodu kullanılmış, amaçlı örneklem çerçevesinde dönemin yüksek tirajlı ana akım gazetelerinde yer alan manşet haberler Lacan'ın efendi gösteren matrisiyle birlikte nitel betimsel analize tabi tutulmuştur. Toplumsal bellekte medya aracılığıyla işlenen ötekilik halleri yalnızca ana akım medya materyalleriyle şekillenmediğinden ötürü, araştırmada toplumsal belleğin bileşkesinden faydalanabilmek için dönemin alternatif medyası olan Limon ve Lemn dergilerinde yer alan ve amaçlı örneklem çerçevesinde belirlenmiş olan karikatürlerde ise, Barthes'ın studium modellemesiyle göstergebilimsel analiz uygulanmıştır. Elde edilen bulgular içerisinde ötekilik ekseninde laik/seküler/aydın - muhafazakâr/radikal İslamcı ötekiliği, alevi/sol ideoloji/aydın - milliyetçi/muhafazakâr/radikal İslamcı ötekiliği ve Kürt/sol ideoloji/aydın - milliyetçi/Türk/muhafazakâr ötekilikleri görülmüştür. Bu ötekilikler üzerinden ana akım medyada haberlerin servis edilişine yönelik yapılan eleştirel okuma çerçevesinde, Türkiye ana akım medyasının şiddetle olan imtihanına ilişkin olarak, şiddet - linç topolojisi oluşturulmuş ve bir eleştirel okuma modeli olarak sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Hafıza, Medya, 90'lar Türkiye'si, Faili Meçhuller, Şiddet-Linç Topolojisi.

* Dr. Öğr. Üyesi, Beykent Üniversitesi İletişim Fakültesi Televizyon Haberciliği Bölümü, canselpoyraz@beykent.edu.tr, 0000-0002-8107-3302.

** Arş. Gör., Doğu Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Medya ve Gazetecilik Bölümü, emre.sugel@emu.edu.tr, 0000-0003-4322-7785.

AN ESSAY ON SOCIAL MEMORY AND UNKNOWN PERPERATORS: 90'S TURKEY

Abstract

Under the umbrella of social memory and media, this research is a critical reading and made via the memory space/interim memory, in relation to unkown perperators who lived in Turkey in the 90's. Within the framework of this critical reading, the dialectical relations between the empty signifier and the master signifier were revealed, and it was traced in Turkey's practice of taking to hand of unknown perpetrators and remembering them through media materials. Within the scope of this tracing process, by criticising the phenomenon of violence made visible through the states of otherness and identity conflicts created in Turkey, the main purpose of this research is to contribute to democratization, and to reveal the role that the mainstream media has or has not assumed. In this context, qualitative method of analysis was utilised, and the headline news in the mainstream newspapers of the periods were subjected to a qualitative descriptive analysis, together with Lacan's matrix showing the master signifier, within the framework of purposive sampling. Since the states of otherness processed through the media in social memory are not shaped only by mainstream media materials, in order to benefit from the composition of social memory within this study and within the framework of purposeful sampling upon cartoons in the Limon and Leman magazines, alternative media publications of the period, semiotic analysis using Barthes's studium modeling was applied. Within the data obtained, secular/intellectual - conservative/radical Islamic otherness and Kurdish/left ideology/intellectual - nationalist/conservative/radical Islamic otherness, alevi/left-ideology/intellectual - nationalist/conservative/radical Islamic otherness and Kurdish/left ideology/intellectual in the axis of otherness nationalist/Turkish/conservative otherness was observed. Within Turkey's mainstream media, the violence-lynching topology was created and presented as a critical reading model within the framework of critical reading for the presentation of news in the mainstream media through these otherness.

Keywords: Social Memory, Media, 90's Turkey, Unknown Perperators, Violence-Lynch Topology.

Giriş

Laclau (2012) boş gösteren mefhumuyla somutlaşabilen tikelliklerin soyut evrenselini nitelemektedir. Zira Laclau'ya (2012) göre, farklılıkların bir arada toplum içerisinde kendilerini var edebilecek bir uzlaşıyla yaşayabilmesi için, o toplum içerisinde kabul görececek veya toplumu bu yönde dönüştürecek değerler üreterek, boş gösterenin içini bunlarla doldurması gerekir. Burada bahsedilen somut tikellikler, ortaklaşan düşünsel ve duyumsal imgelerin etrafında buluşan grupları işaret etmektedir (Laclau, 2012: 22-33). Bu gruplar (topluluklar), yer yer ortaklaşabilen ve aynı zamanda da farklılaşabilen bireylerin ve diğer grupların (toplulukların) iletişimsel-kültürel etkileşimleriyle toplum denilen soyut evrensel içerisinde devingen-aktif yapılarıdır (Laclau, 2012: 33-39; Assman, 2015: 56-69). Böylesi bir ağda

toplumsal bellek (hafıza) doğası gereği yaratımlara, unut(tur)ma-hatırla(t)ma pratikleriyle yeniden ve yeniden üretimlere ve bu bağlamda hafızanın politik inşasına ve de kültürel kodlara-pratiklere dolayımıdır (Assman, 2015: 56-69; Özyürek, 2020: 183-185; Karaarslan, 2021: 47-137). Toplumsal bellek canlı bir organizmadır (İnce, 2010: 9-29; Assman, 2015: 148-153; Özyürek, 2020: 183-347; Karaarslan, 2021: 47-137). Nitekim böylesi bir dolayımınma içerisinde, toplumsal bellek ve kimlik tartışmalarına yönelik bir fenomen (olgu) olarak ötekiliği irdelemek önem arz etmektedir (Zizek, 2011: 19-46; Lacan, 2013: 215-244). Bu kapsamda toplumsal bellek bağlamında gerek hafızanın politik inşası ve kimlik, gerekse de ötekilik yaratımı arasındaki ilişki, Türkiye'ye damga vuran politik olaylarda; sol-sağ çatışmaları, darbeler, faili meçhuller, gazeteci cinayetleri, Sivas Katliamı ve kadın ya da LGBTİ+ bireylere yönelik cinayetlerde görülebilmektedir (Akyol, 2022: 11-16).

Bununla birlikte, egemen güçlerin medya aracılığıyla boş gösterenin içinin kendileri tarafından doldurulması adına, homojen bir politik-kültürel kimlik yaratmaya yönelik olan ereği, medya ile toplumsal hafıza arasındaki ilişki bağlamında ötekilik hallerinin eleştirel okuması için de elverişli bir alandır (Zizek, 2011: 19-46; Laclau, 2012: 73-111; Foucault, 2013: 57-83; Lacan, 2013: 215-244; Assman, 2015: 56-69). Bu alan içerisinde medya, hafıza mekânı rolüne de sahiptir (Nora, 2006: 153-261).

Nitekim Assman'a (2015) göre, bireyler hatırlama pratiğini imgeler (törenler, ayinler, semboller, resimler, fotoğraflar, metinler, hikâyeler, kitaplar, haberler, ikonlar vb.) üzerinden kurar ve bu imgeler (figürler) zaman-mekân diyalogisi¹ içerisinde toplumsala içkin konjonktürler ve kültürel kodlarla bağlam kurarak şekillenir (Assman, 2015: 46-87; Bakhtin, 2001: 18). Bu bağlam kurma işleminde soyut bir gösteren olarak grup mefhumu tek başına bir belleğe sahip olmamasına rağmen, gruba dâhil olan bireyler hatırlamaya yönelik olarak imgeler üzerinden, kuşaktan kuşağa devinen iletişim faaliyetleriyle kültürel belleği var edebilmektedir (İnce, 2010:9-29; Assman, 2015: 46-50; Orhon, 2020: 51-59). Kültürel belleğin politik kimlik inşasındaki etkileşimi düşünüldüğünde, toplumsal hafıza ve medya çatısı altında Türkiye'de vuku bulan politik cinayetlere içkin öteki fenomeni ve boş gösterenin içinin nasıl doldurulduğuna yönelik eleştiri (şiddet ve linç kültürü gibi) bu kapsamda öne çıkmaktadır (Bora, 2008: 57-112).

Yukarıdaki girizgâh nezdinde, araştırmada toplumsal hafızaya ilişkin politik kimlik inşasında boş gösterenin imgesinin ötekilik olgusuyla olan ilişkisi konu edinilmiştir. Nitekim araştırmanın sorunsalı, politik kimlik inşası bağlamında bir kavram olan boş gösterenin, farklılıklardan ötekilikler yaratan ve o ötekiliklere şiddet yönelten pratiklere maruz kalıyor olmasıdır. Bu

¹ Bakhtin (2001), Karnavaldan Romana adlı eserinde, Kristeva'nın öne sürdüğü metinlerarasılık ilkesini bir adım öteye götürerek diyaloji terimini kullanır. Diyaloji, her bir söylem ve hatta onu oluşturan her bir kelimenin ve postmodern yaklaşımla her bir imgenin, her bir metnin ve hatta birbiriyle ilişkili kavramların, tarihsellik içerisinde gelişen sosyolojik unsurlarla dolu etkileşimle, birbirinin üzerine eklemlenen anlam atıflarından doğan karmaşık ilişkiyi niteler (Bakhtin, 2001; Sugel, 2021:17).

bağlamda ise 90'lar Türkiye'sindeki politik cinayetlerin irdelemesine yönelinmiştir. Bu yönelim içerisinde, hâkim kanaatlerin oluşumu açısından ana akım medya ve alternatif okuma açısından karikatür dergileri esas alınmıştır. Medya materyallerinin araştırma nesnesi olarak seçilmesinin temel prensibi, Assman'a (2015) göre dışsal bir ara bellek ve Nora'ya (2006) göre hafıza mekânı olarak görülebilir olmalarıdır.

Araştırma kapsamında zaman açısından 90'ların seçilme nedeni, toplumsal hafıza bağlamında 21.yy'da halen politik cinayetler ve şiddet sarmalına yönelik etkinliğini sürdürüyor olmasından kaynaklanmaktadır (Halbwachs, 2021: 339-358; Assman, 2015: 46-50). Zira Sedat Peker'in 90'lara uzanan mafya-iktidar-devlet üçgenindeki şiddet yapılanmasına yönelik açıklamaları bu durumu destekler niteliktedir (Akyol, 2022: 11-16).

Araştırmanın amacı, modernizmin homojenleştiren, tek tipleştiren, hemen her şeyi sınırlandırma, tanımlama, reçetelendirme, çerçeveleme pratiğinin çatlakları üzerinde artarak görünür olan post modern durumlara ilişkin, modernizmin ulus devlet normlarına göre arıza çıkarabilecek –çok kültürlülük ve çoklu kimlikler gibi– unsurların, ötekilik olgusuyla boş gösteren arasındaki ilişkisini medya ve toplumsal bellek bağlamında irdelemektir (İlter, 2006: 1-14; Laclau, 2012: 73-111; Duranay, 2014: 1; 2017: 59-65; Dede, 2019: 21-39). Nitekim bu irdelemeden çıkacak sonuçlar, uzlaş, barış kültürü, farklılıkların bir aradalığı ve demokratikleşme bağlamında –toplumsal hafızaya otopsi yaparak– ötekilik ve şiddet olgusunun eleştirisiyle katkı sunmayı hedefler.

Araştırmanın örnekleme, ötekilik, boş gösterenin imgesi ve toplumsal hafıza bağlamında politik kimlik inşası alanında belirlenmiştir. Bu kapsamda amaçlı örneklem olarak; Çetin Emeç suikastı, Doç. Dr. Bahriye Üçok cinayeti, Gazeteciler; Musa Anter, Uğur Mumcu cinayetleri ve Sivas Katliamına ilişkin haberler ile karikatürler seçilmiştir.

Araştırma kapsamında yanıt aranan sorular şöyledir: Amaçlı örnekleme yer alan olaylarda ötekilik olgusu ana akım medyada ve Limon-Leman dergilerindeki karikatürlerde nasıl işlenmiştir? İktidar mefhumunun homojen kimlik inşasının boş gösterene olan yansımaları nelerdir? Medyanın toplumsal bellek bağlamında hatırla(t)maya yönelik araştırma kapsamındaki rolünün yansımaları nelerdir?

Araştırmanın kuramsal çerçevesinde brikolaj tekniğinden faydalanılmıştır. Bu bağlamda kuramsal çerçevede ağırlıklı olarak; ötekilik olgusu ve boş gösterenin eleştirel irdelemesine yönelik Laclau'nun (2012) evrensellik-kimlik-özgürleşme üçgenine dair teorik perspektifinin yanı sıra, Hall (2017) ve Althusser'in (2000) kimlik-özne-ideoloji bağlamlarına yönelen eleştirel okumaları ve Lacan'ın (2013) psikanalitik söylem topolojisi merkeze alınmıştır.

Toplumsal hafızanın unut(tur)ma-hatırla(t)ma bağlamına yönelik olarak medya ile olan ilişkisinde ise; Halbwachs'ın (2021) toplumsal hafıza ve Assman'ın (2015) kültürel bellek kuramlarından faydalanılmıştır.

Araştırmada kullanılan nitel araştırma metodu içerisinde ana akım medyadan seçilen haberler üzerinde Şimşek ve Yıldırım'a (2021) göre, nitel betimsel analiz yapılmıştır. Buna ek olarak ilgili olaylara ilişkin, dönemin öne çıkan –kapatılan Gırgır dergisinin devamı olarak– ekonomi politik bağımsızlığı da benimsemiş olan Limon dergisi ile, onun 1991'de kapatılması üzerine devamı olarak aynı yıl kurulan Leman dergisinde yer alan karikatürler, Barthes'ın (1979) studium modellemesi kullanılarak göstergebilimsel analize tabi tutulmuştur (Fiske, 2003: 61-172; Bircan, 2015: 17-41).

1. TOPLUMSAL HAFIZA VE MEDYA: BOŞ GÖSTEREN VE ÖTEKİ

Halbwachs (2021) toplumsal hafızanın çerçevelerine ve kolektif belleğe yönelik hafızayı yalnızca bireye içkin olarak algılanan psikolojik alandan çıkarıp –bu noktada hafızayla rüya arasında eleştirel okumalarda da bulunarak– toplumsala yönelik yaşamsal deneyim alanlarıyla dolaymlanan unsurlarıyla kuramsallaştırmıştır. Bu durum, toplulukların (grupların), aile, okul, devlet, hukuk gibi kurumların ve medya materyalleri gibi unsurların, toplumsal hafızaya yönelik yapılacak olan okumalarda sosyolojik parametreler olarak denkleme alınmasını sağlamıştır (Halbwachs, 2021: 189-339).

Mamafih, bireylerin toplumsal yaşam içerisinde dahili oldukları tikelliklerde (gruplarda, topluluklarda) gerçekleştirmiş oldukları iletişim faaliyetleri ve beraberindeki kültürel bağlamlarla geliştirdikleri bilinç-bilinçdışı ilişkisinde geri çağırma pratiği (hatırlama) ve bunun hafızayla olan etkileşimi söz konusu olmaktadır (Halbwachs, 2021: 339-358; Assman, 2015: 46-87). Assman'a (2015) göre, bu hatırlama eylemi, hatırlama figürlerine (imgelerine/imaglarına) ve iletişimsel etkileşime bağlıdır. Makalenin giriş bölümünde de belirtildiği üzere bu imajlar (figürler); törenler, ayinler, semboller, resimler, fotoğraflar, metinler, hikâyeler, kitaplar, haberler, ikonlar vb. olabilmektedir (Nora, 2006: 153-261). Ayrıca Sugel'e (2021) göre, imajlar, post-yapısalcı yaklaşımla kendisini okumaya açan metinlerdir (Mutlu, 2012: 224) ve böylelikle hatırlama eyleminde katalizör görevi görebilmektedirler. Zira bu imajlar, birbirleriyle toplumsal bağlamlarıyla diyalojik ilişki içerisindeyler (Assman, 2015: 46-87; Nora, 2006: 153-261; Bakhtin, 2001: 18). Bu diyaloji içerisinde medya; dışsal bir ara bellek ve hafıza mekânı olarak (Assman, 2015: 46-87; Nora, 2006: 153-261), hem bireysel, hem grupsal, hem de ilgili toplumda egemen olan yaygın kanaatlerin oluşmasında kitle iletişim aracı olarak rol üstlenmektedir (Baker, 1995: 1; 2015: 23-76).

2. KOLEKTİF HAFIZA, KİMLİK VE ETNOSENTRİZM

Halbwachs'a (2017) göre, bireyin hafızasını çalıştırma pratiğinde, belleklerine yazdıkları anıları salt bireysel hatıra olarak oluşturamazlar (Assman, 2015: 46-50). Zira herhangi bir an gerek yaşanırken, gerekse de

hatırlanırken (geri çağırılırken), kişinin yaşamsal deneyim alanı kapsamında etkileşimde bulunduğu insanlar, topluluklar (gruplar, tikellikler), kendi uzmanlık-ilgi alanları, okuduğu kitaplar, medya materyalleri, tarihsel hafıza, çeşitli kurumlar (aile, okul, devlet, iktidar vb.), toplumsal sınıflar, kolektif hafıza, ekonomi politik, siyasal-kültürel devinim vb. gibi birçok faktörle dolayımlanır (Assman, 2015: 46-87; Halbwachs, 2017: 9-81; 2021: 153-358). Bununla birlikte, böylesi bir metinler arasılık (Sugel, 2021: 17), kişisel (bireysel) hafızanın var olamadığı düşüncesini doğurmamalıdır (Halbwachs, 2017: 9-34; 2021: 153-358). O hafıza, yine bireyin hafızasıdır ancak toplumsal öğelerden katışıksız değildir (İnce, 2010: 9-29; Assman, 2015: 46-87; Halbwachs, 2017: 9-81; 2021: 153-358; Orhon, 2020: 51-59). Ayrıca kişisel hafızanın var olabilmesi ve herhangi bir hatırlama ya da unutma pratiğinin gerçekleşebilmesi için, o ana ve / veya deneyime dair bir imgenin bellekte hâlihazırda var olması elzemdir. “Aksi halde hafızamız boş çalışır” (Halbwachs, 2017: 55). Nitekim çeşitli tikelliklerle (kurumlarla, topluluklarla, gruplarla) ve toplumla ve imajlarla girdiği etkileşimden katışıksız bir özne olmayan bireylerin, toplumsala dair devinimlerle arasındaki diyalektik ilişki (Bürger, 2019: 40-41; Sugel, 2021: 116) hafıza mefhumuna da içkindir (Assman, 2015: 46-87; Halbwachs, 2017: 9-81; 2021: 153-358). Bu noktada öznenin kurulumu ve toplum içerisinde konumlan(dırıl)ışına dair, ben ve biz kavramlarıyla kimlik mefhumuna yönelen anlamsal atıflar (Zizek, 2011: 19-46; Lacan, 2013: 215-244; Foucault, 2014: 57-83), toplumsal hafıza ve onun içerisinde yer alan çeşitli kolektif hafızalarla etkileşimlidir (Assman, 2015: 46-87; Halbwachs, 2017: 45-132; 2021: 153-358). Mamafih, Hall’a (2017) göre; kimlik kavramının eleştirel okuması adına üç ana noktadan ilerlenebilir (Özdoyran, 2020). Bunlar; aydınlanmacı özne, sosyolojik özne ve post-modern özne olarak nitelenir (Hall, 2017; Özdoyran, 2020: 470-489).

Aydınlanmacı öznenin temelinde, aydınlanma devrimiyle beraber merkeze yerleşen ussallaşmaya ve araçsal akıla içkin insan merkezilik bulunmaktadır (Adorno ve Horkhimer, 1995: 162-223; Sugel, 2021: 22-23). Bu noktada merkeze yerleşen insan, beyaz adam miti ile ana temsil olarak; Avrupalı, burjuva, beyaz ve hetero maskülen erkek nitelikleriyle kimliklendirilir (Zizek, 2011: 206; Sugel, 2021: 110; Duranay, 2023: 1). Böylesi bir merkeze yerleşen özne modeli, kendisini diğer temsillerden, kimliklerden ve doğadan üstün görerek, kendi gibi olmayanlar ve doğa üzerinde tahakküm kurmaya yönelip sömürü gerçekleştirir ve bu durum dikey hiyerarşi içerir (Zizek, 2011: 206; Özdoyran, 2020: 470-489; Sugel, 2021: 110; Duranay, 2023: 1). Bu minvalde merkeze geçen beyaz adam, kendi temsiline özdeş olmayanlarla ikili zıtlıklar üzerinden bir nevi efendi gösteren niteliğine konumlanarak kendi ötekilerini yaratır (Zizek, 2011: 206; Lacan, 2013: 215-244). Bu bağlamda öteki fenomenine yönelik özne-kimlik-temsil-kültür ağında iz sürerken, ideoloji mefhumunun denklemdaki rolüne değinme gerekliliği kaçınılmazdır (Purvis ve Hunt, 2014: 9-36).

Althusser'e (2000) göre; ideoloji öznelere ile kurulur ve ideoloji bu var olma hali için öznelere çağırır (Purvis ve Hunt, 2014: 9-36). Althusser (2000) çağırılma kavramıyla; ideolojinin, söylem üretmek bireylerle özne olarak etkileşim kurduğunu işaret etmektedir. Bu noktada Purvis ve Hunt (2014) bireylerin öznelere kabül (doğrudan onay), rıza gösterme, reddetme veya alternatifini üretme etkileşimleriyle aktif olabilirliklerini de ideolojilerin hegemonya sahasında denkleme dahil etmektedir (Herman ve Chomsky, 2012: 72-107; Purvis ve Hunt, 2014: 9-36; Gramsci, 2022: 175-179). Nitekim aktif oluş, Hall (2017) tarafından özneyle yönelik ikinci durak olarak gördüğü sosyolojik özne başlığı altında, post-modern öznenin kuramsal nüvelerini gösterme ereğiyle açılmıştır ve özne-kimlik-temsil-kültür ağında şu şekilde irdelenmektedir (Özdoyran, 2020: 470-489):

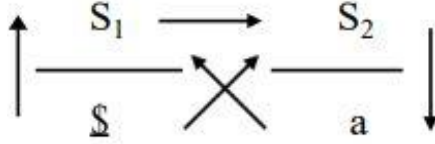
“Kimlik, sosyolojik kavramsallaştırılışında, içerisi ve dışarısı arasında – kişi ile kamusal dünya arasında– köprü kurar. Kendimizi bu kültürel kimliklere yansıtmamız, aynı zamanda bu kimliklerimizin anlamlarını ve değerlerini içselleştirerek onları bir parçamız hâline getirmemiz, öznele duygularımızı sosyal ve kültürel dünyada işgal ettiğimiz nesnel konumlarla ilişkilendirmeye yardımcı olur. Kimlik, özneyi yapıya diker (veya tıbbi bir metafor kullanırsak sütürler). Böylece kimlik hem öznelere hem de öznelere içinde yaşadıkları kültürel dünyaları sabitler, karşılıklı olarak daha bütünleşik ve öngörülebilir kılar.” (Akt., Özdoyran, 2020: 476)

Bu noktada öznenin yapıya dikilmesi, çağırılma, sütürleme kavramsallaştırmaları Hall'da (2017) genişletilerek artikülasyon olarak karşılığını bulur (Özdoyran, 2020: 470-489). Zira öznenin çağırılmasında anlam üretimi vardır ve bu üretim toplumsal devinimler ile ideolojiden yoksun değildir (Althusser, 2000: 64-72; Purvis ve Hunt, 2014: 9-36; Özdoyran, 2020: 470-789). Bu bağlamda artikülasyon; dildeki temsiller rejiminin ideolojik dışsal dolayımını ve iktidar odaklarının ona olan müdahalelerini de gözeterek, konjonktürel koşullar altındaki toplumsal değişkenliklerle bireyler arasındaki ilişkinin anlam üretim sürecindeki bitimsizliğini ifade etmektedir (Özdoyran, 2020: 470-489). Bu noktada ideolojiler ile yaratılan sabitlenmiş kimliklerle oluşturulan soyut bütünün parçalanabilmesi, birbirinden farklı eklemlere ayrılması, bu eklemlerin kendi içerisinde özerk parçacıklar (fragmanlar) olabilmesi, çoklu kimliklerin ve onların somut tikelliklerle olan etkileşiminin devinimiyle özne; olmak yerine oluş haliyle kendi bitimsizliğini niteler (Deleuze ve Guattari, 1990: 78-79; Sugel, 2021: 32). Bu durum sabitlenmekten ziyade “katı olan ve duran her şey buharlaşır” ifadesinde olduğu gibi (Marx ve Engel, 2018: 56) ve Deleuze ve Guattari'ye (1990) göre, yersiz yurtsuzlaş(tır)ma hali düşünüldüğünde, çoklu kimliklerin açılmasına olanak tanımaktadır. Nitekim bu durum, çeşitli ideolojilere sabitlenmiş kimlikler üzerinden efendi gösterenin kurulduğu zemini ayağının altından çekerek, Laclau'nun (2012) olumladığı bağlamıyla, çoklu kimliklerin

ve farklılıkların bir aradalığını içeren ‘boş göstereni’ niteler (Fliche, 2016: 36-40).

Öte yandan ötekilik hallerini ele almak için mühim bir kavram olan etnosentirizm, bireylerin ailelerinden başlayarak, toplumsal alanlardaki etkileşimleriyle şekillenen çekirdek normlarını ve bu normları merkeze alarak aidiyet besledikleri iç grubu ve bu iç grubun –bu grupta yer alan bireylerin– diğerlerini (yani dış grupları), kendi normları ölçeğinde değerlendirmesini nitelemektedir (Başçı, 2017: 286-293; Alkan ve Erdem, 2021: 635-651). Bu çekirdek normlar, iktidarın biz kavramı üzerinden kurduğu ideolojilerden, inançlardan, kanaatlerden ve kültürel kodlardan katışıksız değildir (Açıkel, 2014: 155-169; Bora, 2008: 57-112; Baker, 2015a: 23-76). Bu bileşenlerin yeniden ve yeniden üretimi, devletin ideolojik aygıtları (DİA) ve devletin baskı aygıtları (DBA) ile mümkün kılınmaktadır (Althusser, 2000: 32-38). Bu noktada boş gösteren kavramı, olumlanabilen çoklu kimlikler ve farklılıkların bir aradalığı (Laclau, 2012: 73-111; Dede, 2019: 21-39) anlamını taşımayıp, totaliter rejimlerde ve bu eğilimi gösteren toplumlarda iktidarın gözüyle, biz tanımlaması dışında yer alan, duruma göre kendinden olmayan her şeyi içine alarak düşman kisvesi altında toplayan bir mefhuma dönüşmektedir (Açıkel, 2014:166). “Bu düşman ki, ‘biz’den olmayanın tümünü içine almakta ve yok edilme ile karşı karşıya bırakmaktadır” (Açıkel, 2014: 166). Bu durumda artık boş gösteren çoklu ötekilerdir (Gambetti, 2009: 145-166; Laclau, 2012: 73-111; Lacan, 2013: 215-244; Açıkel, 2014: 155-169). Bu bağlamda bizim içerisinde yer alan kişilerin ve onların oluşturduğu kitlelerin öne çıkan etnosentrik normları, farklı durumlar için farklı noktalarından iktidar mekanizmaları tarafından tetiklenerek, şiddet ve linç adına harekete geçirilir (Bora, 2008: 57-112; Gambetti, 2009: 145-166; Açıkel, 2014: 155-169). Böylelikle iktidar, şiddet erkinin taşeronluğunu, kurguladığı biz içerisinde yer alan kitlelere yaptırmaktadır (Gambetti, 2009: 145-166). Bu durum, Lacan’ın (2013) psikanalitik söylem kuramından uyarlanarak şu şekilde okunabilir; S₁, efendi gösteren olarak iktidarı niteler. S₂, fail / uşak gösteren olarak biz çatısı altındaki kişiler ve onların oluşturduğu kitlelerdir. \$, ‘iğdiş edilmiş / yabancılaş(tırıl)mış / bölünmüş özne –veya bu makale kapsamında kurban özne (\$) – olarak şiddete, linçe, katliama, cinayete, işkenceye maruz kalanları nitelemektedir. Ayrıca kurban öznenin arzu nesnesi olarak (a)’ya erişme ereği ise, yabancılaştırılmanın farkına varmış, bölünmüşlüğüne aksine, kendi toplumsal, bireysel, kimlikli değerleriyle bir bütün özneye dönüşme çabası, oluş istencidir (Deleuze ve Guattari, 1990: 78-79; Aracagök, 2015: 8; Özdoğru, 2020: 470-489). Bu oluş hali bir bakıma, hem efendi gösterenin, hem failin, hem de etnosentrik katı normların dönüştürülmesini veya reddi mirasını içermektedir (Lacan, 2013: 12, 232-233; Başçı, 2017: 286-293).

Şekil 1. Efendinin Söyleminin Dörtlü Matriste Gösterimi

Kaynak: Ünal, 2017.

Yukarıdaki matrizen linç ve şiddetin oluşumu düşünülürse; S₁ efendi gösteren olarak, bölünmüş / kurban öznenin (\$) Büyük Ötekisi² konumundadır. Bölünmüş / kurban özne bir dış grup olarak, iktidar-egemen erkler tarafından oluşturulan biz çatısı altında katı etnosentrik değerlerle şiddete yönelen failin (S₂) ötekisidir. Failin harekete geçmesi için ise efendi gösterenin normları katalizör görevi görmektedir. S₂'nin fail olarak bölünmüş/kurban özneye şiddet uygulaması ise psikanalitik bağlamda; \$'in arzu nesnesinin (a) ihtiva ettiği değerler, ilkeler ve düşüncelerin, failin (S₂) efendi gösteren tarafından tetiklenen etnosentrik normlarının ötekisi konumunda olmasıyla açıklanabilir (Bora, 2008: 57-112; Gambetti, 2009: 145-166; Lacan, 2013: 12, 232-233; Açık, 2014: 155-169; Fliche, 2015: 36-40; Ünal, 2017: 10-25; Başçı, 2017: 286-293; Alkan ve Erdem, 2021: 635-651). Bu bağlamda arzu nesnesinin (a) ihtiva ettiği değerlerin yok edilmesi, bölünmüş/kurban öznenin (\$) yok edilmesini (linç, şiddet, işkence, cinayet, suikast vb. gibi) içermektedir (Bora, 2008: 57-112; Gambetti, 2009: 145-166; Başçı, 2017: 286-293; Alkan ve Erdem, 2021: 635-651). Bu noktada şiddet ve linç yalnızca fiziksel olmak durumunda da değildir, epistemik (bilişsel) şiddet de aynı eylemlerle özneye yönelmektedir (Çoban, 2008: 39-45).

Yukarıdaki açıklamaya bağlı olarak; bölünmüş/kurban öznenin (\$), efendi gösteren (Büyük Öteki) S₁'e ve onun normlarına karşı kendini oluş halinde görünür kılma çabası; fail S₂ için –yani Büyük Ötekinin biz çatısı altında topladığı verili bir veya birçok durumda ortaklaşan kümenin unsuru kişiler için– kendi etnosentrik normlarına karşı tehdit gördükleri bir durumdur. Kendileriyle aynı değerler etrafında buluşmayan ve S₁-S₂ ortaklığı tarafından düşmanlaştırılan özneler (\$), adeta Paris Genel Hastanesi'ndeki büyük kapatılma gibi boş gösterenin içerisine doldurulmuş ötekilerdir (Fliche, 2015: 36-40; Ünal, 2017: 10-25; Foucault, 1992: 40, 148). Oysa S₂'inin algısı histerik bir durumdur. Zira burada yalnızca öznenin (\$) kendi olma çabası vardır ve bu çaba şiddet içermemektedir. Bu bir kendilik, oluş, tutarlık düzlemidir (Aracagök, 2015). Son olarak, arzu nesnesinden (a) efendi gösteren S₁'e yönelen ok ifadesi ise; efendi gösterenin şiddet iktidarı için onu var eden zemini zeminsizleştirecek şekilde, S₁'in gözüyle kendisine yönelen

² Büyük Öteki; bu makale kapsamında ele alındığı şekliyle toplumsal normları hâkim kanaatlere dönüştüren efendi gösterenin bir diğer yüzüdür. Özne (\$), kendisini bir birey olarak oluştururken, sahip olduğu ideolojik değerlerin toplumsal zıttı normlarla karşılaştığında, bir kavram olan Büyük Ötekisiyle tanışmış olur (Lacan, 2013; Žižek, 2011).

karşıt bir direncin değerlerini nitelemektedir (Bora, 2008: 57-112; Gambetti, 2009: 145-166; Lacan, 2013: 12, 232-233; Foucault, 2014: 57-83; Fliche, 2015: 36-40; Aracagök, 2015: 8; Ünal, 2017: 10-25).

3. ANALİZ VE BULGULAR

Bu bölümde makalenin amaçlı örneklem çerçevesinde seçilen Sabah, Hürriyet ve Milliyet gazetelerinden derlenen manşet haberler üzerinde, Lacan'ın (2013) psikanalitik söylem topolojisi (efendi gösteren matrisine) göre uygulanarak, araştırmanın kuramsal çerçevesindeki diğer nüvelerde gözetilmek suretiyle, nitel betimsel analiz yapılmaktadır (Şimşek ve Yıldırım, 2021). Yanı sıra Limon-Leman dergilerinden amaçlı örneklem çerçevesinde derlenen karikatürler üzerinde ise, Barthes'ın (1979) studium modellemesine göre göstergebilimsel analiz uygulanmaktadır (Bircan, 2015: 17-41).

3.1. Gazeteci-Yazar Çetin Emeç Cinayeti Haber Analizi

Sabah Gazetesi (8 Mart 1990) Manşet: *“KARA GÜN / Türk İslam Komandoları Üstlendi.”* (“Kara Gün / Türk İslam Komandoları Üstlendi”, 1990: 1).

Spot Başlık: *“Türkiye’de terörü yeniden hortlatmak isteyen demokrasi düşmanı karanlık güçler dün de basının güzide ismi Çetin Emeç’i katletti.”* .” (“Kara Gün / Türk İslam Komandoları Üstlendi”, 1990: 1).

Haber Metninde Öne Çıkanlar: Haberde Sabah Gazetesi’nin olaydan 3 saat sonra arandığı ve Karadeniz şiveli kimliği belirsiz kişinin; “Çetin Emeç’i cezalandırdık. İslam düşmanlarına ders olsun. Türk İslam Komandoları.” Dediği belirtilmektedir . (“Kara Gün / Türk İslam Komandoları Üstlendi”, 1990: 1).

Tablo 1. Çetin Emeç Cinayeti

Efendi (S ₁)	Gösteren	Fail (S ₂)	Kurban Özne (\$)	Arzu Nesnesi (a)
Demokrasi Düşmanı Karanlık Güçler		Türk İslam Komandoları Terörizm	Çetin Emeç	Sekülerizm Cumhuriyet Demokrasi

Kim bu demokrasi düşmanı karanlık güçler? Bu sorunun yanıtının havada kaldığı ilgili haberde efendi gösteren (S₁) anonimleştirilerek, spot başlıkta bahsi geçen Türk İslam Komandoları (S₂) tarafından perdelenmiştir.

Öte yandan arzu nesnesinin bünyesinde barındırdığı değerlerin Büyük Ötekisi, demokrasi düşmanı karanlık güçler olarak görülmektedir. Pek tabii Büyük Ötekiyi var edebilmek için ise, arzu nesnesinin ihtiva ettiklerine erişme ereğinde olan öznenin (\$) ontolojik niteliği gereklidir. Bu bağlamda Çetin

Emeç'in Büyük Ötekisi haber metninde anonimleştirilerek, faile (S₂) yüklediği tetikçilikle efendi konumuna yerleştirilir. Çünkü haberde terörize etme gücü o karanlığa ait olarak nitelendirilmiştir ve efendi gösterenin karanlıkta kalması, terörize etme pratiğinin varlığını koruması anlamına gelmektedir.

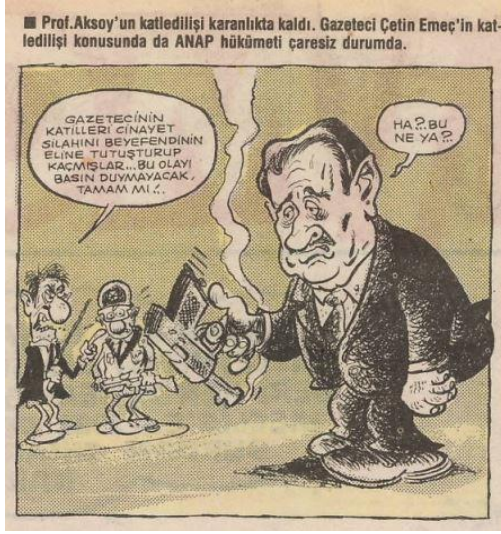
Diğer yandan fail özne (S₂) Türk İslam Komandoları, efendinin söylemine göre, siyasal İslama milliyetçilik bağını kimliksel anlamda Türk ifadesiyle yüklemektedir. Kimliğin söylemle inşası ise, ideolojik bağ ile kurulabilmektedir. Nitekim bu örüntü içerisinde ideolojik eksen, siyasal İslamın milliyetçilik ile olan bileşimi ile seküler-aydın kimliğini ötekilik denkleminde yazarak, ara bellek olan ilgili haber metninde toplumsal hafızaya işlemektedir. Böylesi bir işleme pratiği linç-şiddet-terör üçgenini yermekten ziyade, bu üçgeni yeniden genel kanaatler oluşturarak çatışmacı eksende yinelemektedir. Bu çatışmacı eksende esasen, toplumun hassas noktaları arasında yer alan milliyet ve inanç kavramlarının da bizatihi kendileri terörize edilmektedir. Bu terörize edilme hali ise şiddet olgusunu yeniden ve yeniden üretmektedir.

Yukarıda irdelenen ötekilik ekseni ve çatışmacı durum, haberde Türk İslam Komandoları örgütü (fail özne) ve Çetin Emeç'in "38 Yıllık Gazeteci'di" başlıklı fotoğraf altı yazısında kendisini niteleyen; "(...) *laik cumhuriyet ilkeleri ve demokrasi için savaş veren* (...)" ("Kara Gün / Türk İslam Komandoları Üstlendi", 1990: 1) betimlemesiyle dolayımlandırılmaktadır. Zira bu tümce, hâlihazırda laik cumhuriyet ilkelerini ve demokrasiyi dahi 'savaş' sözcüğüyle okumaktadır. Bu durum ise ilgili haberde, toplumsal hafızanın metnin bilinç dışına yansımaları olarak; cumhuriyetin ve demokrasinin dahi şiddet fenomeniyle kavranışına işaret etmektedir.

Tüm bunlara ek olarak gazeteyi arayan kişinin Karadenizli olmasının vurgulanması ise; efendi gösterenin biz diye nitelendirdiği normlarına kimliksel bir nüve ekleme hedefiyle, geniş bir bölge insanının kültürel normlarını da zan altında bırakıp, efendi gösterenin kendi ideolojisi için Karadenizli kimliğini gasp etmesinin göstergesidir. Bu gösterge, efendinin ideolojik olarak söylemsel çağrısının özneler olmaksızın var olamayacağının başka bir işareti olarak, efendi gösterenin vücut bulma çabasıdır.

3.1.1. Gazeteci-Yazar Çetin Emeç Cinayeti Karikatür Analizi

Şekil 2. Çetin Emeç Cinayeti Karikatürü

Kaynak: Limon Dergisi, 1990.

Karikatürün başat göstergelerinin öğeleri ve sınıflandırması aşağıdaki tablodadır.

Tablo 2. Çetin Emeç Cinayeti Karikatürü Göstergeler Tablosu

Birincil Düzlem		İkincil Düzlem (Kültür Alanı)	
Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam	Mit
Polis Memuru	Mahçubiyet	Görevini yerine getirememek	Kolluk kuvvetlerinin soy kütüğü
Resmi Görevli	Polis memurunun üssü	Sorumluluğu örtbas etmek	Terör-İktidar ilişkisi
Konuşma balonu yazısı (soldaki)	Hiyerarşi Polisin yetersizliği Basına sansür	Terör-İktidar eleştirisi	(Çöken) İktidar
Karikatür üstü yazısı	Hükümet eleştirisi	İktidarın sorumsuzluğu	Devlet-Güvenlik ilişkisi
Silah	Yeni ateşlenmiş	Terör-İktidar eleştirisi	İktidarın soy kütüğü

Konuşma balonu yazısı (sağdaki)	Duyarsızlık Bilmemezlik	İktidarın acizliği	(Çöken) İktidar
------------------------------------	----------------------------	--------------------	-----------------

Karikatürde, iktidar mefhumunun her şeye kadir olan gücünün çöküşü ve yeni ateşlenmiş silah göstergesinin ANAP iktidarı liderinin eline soldaki konuşma balonunda da belirtildiği üzere failer tarafından veriliyor oluşu; devlet-güvenlik miti ve iktidar mefhumunun bizatihi kendisi ve soy kütüğü (soy bilimi) açısından eleştiriler içermektedir. Zira Foucault'a (2014) göre, iktidar, ağırlıklı olarak bir yönetim sorunudur. Bu minvalde iktidar, bireylerin, grupların, toplumların davranışlarını düzenleme ereği içerir. Bu erekle yöneten otorite, yönettiklerinin eylem alanları ve içerikleri üzerinde yaşam biçimi dayatır. Bu dayatma içerisinde hukukla şekillendirilmiş yaptırımlar ve kolluk kuvvetleriyle de zapt etme eylemi hem şiddet, hem de kavramsal şiddet içermektedir (Foucault ve Chomsky, 2005: 43-44). Nitekim bu noktada şiddet ve bilişsel olarak devletin idelolojik aygıtlarıyla (DİA) oluşturulan rıza olgusu araçsal içeriktedir. Mamafih DİA'lar içerisinde yer alan hukuk ve medya yoluyla yasal meşru zeminini oluşturan iktidarın tahakkümü; toplumu ve bireyi şekillendirmeye çalıştığı yaşam biçimi, adalet ve doğruluk içermiyor olabilir (Foucault ve Chomsky 2005: 49-52). Bu minvalde ilgili karikatür, eleştiriye tabi tutulan iktidar mefhumunun soy biliminde yer alan şiddetin eleştirisine, devlet-güvenlik, devlet-terör ilişkisi gibi bağlamlarının sorgulanmasına olanak tanımaktadır. Böylesi bir sorgulama, karikatür üstü yazısında doğrudan hükümete yönelik olarak da atfedilmektedir. Bu noktada tablo 2'de de görüldüğü üzere, yan anlamlar içerisinde yer alan resmi yetkililerin, failerin ortaya çıkarılması ve yurttaşların güvenliğini sağlama bağlamında görevini yerine getiremeyip, olup biteni örtbas etme eğilimi de eleştirel bir okuma olarak karikatürde sunulmaktadır. Bu bileşenler haber metninin aksine efendi göstereni karanlıkta bırakmaktansa, iktidarın şiddet mefhumuyla olan dolayımınmasına göndermede bulunarak efendi göstereni yıpratma ereğindedir. Böylesi bir hedef içerisinde, efendi gösterenin boş gösterenin içerisinde doldurma gücünü ondan alarak, boş gösterenin içerisine fail olarak efendi göstereni, onu var eden şiddet olgusunu, iktidar mefhumuyla olan kavramsal ilişkisini ve resmi sorumluları koymaktadır. Boş gösterenin içerisinde doldurulması ise, onu yalnızca kavramsal olarak algılamının ötesine geçirip, iktidar-şiddet ilişkisinde olduğu gibi kimliklendirerek eleştiriye açmaktadır.

3.2. Doç. Dr. Bahriye Üçok Cinayeti

Sabah Gazetesi (8 Ekim 1990) Manşet: *"İslami terör korkutuyor!"* ("İslami Terör Korkutuyor!" 1990: 1).

Spot Başlık: *"Doçent Bahriye Üçok'a yapılan acımasız suikasti şeriatçı bir örgütün üstlenmesi dikkatleri islami teröre çevirdi."* ("İslami Terör Korkutuyor!", 1990: 1).

Haber Metninde Öne Çıkanlar: Haberde polisin elindeki bulgulara dayandırılarak yurt dışındaki şeriatçı terör odakları ile yurt içindeki İslamcı fanatiklerin işbirliğinin cinayeti işlediği belirtilmiştir. Ayrıca bu terör örgütlerinin Ortadoğu’da faaliyet gösterdiği, uluslararası deneyimlerinin olduğu ve polisin aciz kaldığından bahsedilmektedir. Öte yandan geçmiş cinayetlerle de ilişkilendirilerek; Doç. Dr. Bahriye Üçok, Prof. Dr. Muammer Aksoy, Gazeteci-Yazarlar Çetin Emeç ve Turan Dursun’un hedef olarak seçilmesinin ortak noktalarının “laikliği savunmaları ve şeriatçı düşünceye karşı olmaları” şeklinde haberde ifade edilmiştir (“İslami Terör Korkutuyor!”, 1990: 1).

Tablo 3. Doç. Dr. Bahriye Üçok Cinayeti

Efendi Gösteren (S ₁)	Fail (S ₂)	Kurban Özne (\$)	Arzu Nesnesi (a)
İslami Terör	Uluslararası Şeriatçı Örgütler Yurt İçi İslamcı Fanatikler	Bahriye Üçok	Sekülerizm Laiklik

İlgili haberde manşet ve spot başlıktan anlaşılacağı üzere, seküler düşüncenin ve esasen onu savunan öznelere Büyük Ötekisi olarak İslami terör görülmektedir. Bu noktada İslami terör, Doç Dr. Bahriye Üçok cinayetindeki bombalı suikastın efendi göstereni (S₁) konumundadır. Fail (S₂) ise, bu kez ortaklık olarak konumlandırılmaktadır. Bu ortaklıkta uluslararası şeriatçı terör örgütleri ile yurt içi İslamcı fanatikler fail konumundadır. Failin yurt dışı bağlantıları ve Ortadoğu’da terör saldırılarındaki deneyimlerine haberde değinilmesi, efendi göstereni de Türkiye’nin dışına taşımaktadır. Böylesi bir dışsallaştırma hali efendi göstereni yine anonimleştirirken, bu bilinmezlik toplumsal hafıza bağlamında toplumun terörize olma halinin belleksel işleyişini manşetteki “korkutuyor” fiiliyle –geçmişte vuku bulan darbeler silsilesi, kontrgerilla faaliyetleri ve terörize olma hali de düşünüldüğünde– devam ettirmektedir. Bu korku ve korkutulma hali metnin bilinçdışına haberin manşetinde ve ‘polis aciz kalması’ ifadesiyle yansımaktadır. “*Bu terörsitler Ortadoğu’daki eylemlerde uzmanlaşmış. Uluslararası alanda deneyimleri var. Polis aciz kalıyor.*” (“İslami Terör Korkutuyor!”, 1990: 1).

Polisin diğer cinayetlerde aciz kalmasına değinilmemişken, efendi gösterenin fail aracılığıyla dışsallaştırıldığı bir cinayette değinilmesini tersten okuyacak olursak ise; boş gösterenin içerisinde, efendi gösteren tarafından hedef tahtasına konulan öznelerle yönelen tehdidin boyut değiştirdiğinden bahsedilebilir. Bu noktada imgesel olarak seküler yaşama ve onun öznelere olarak konumlanan bireylere gözdağı verilerek, bu durum toplum mühendisliğinin zemininin değiştirilme çabası olarak dışsal efendi gösteren etkeni açısından okunabilir. Modern ulus devlet kimliğine cumhuriyet devrimiyle bürünme hedefinde şekillendirilmek istenen politik kimlik inşası,

bu kez farklı bir homojenleştirme ve tek tipleştirme ereğiyle, siyasal İslam ile ötekilik ekseninin iki ucuna konumlandırılmaktadır. Sekülerizm ile İslami normlar arasında şiddet olgusunun yeniden ve yeniden üretiminin medyadaki yansıması ise; grupsal ve kolektif belleklerde stereotipleştirmelere yol açabilmektedir. Nitekim İslamcı fanatikler ifadesi, gündelik hayatında inanç hassasiyeti olan bireyleri bu cinayet bağlamında terör kavramının gölgesinde bırakırken, laiklik savunuculuğu ise ötekilik ekseninde yalnızca seküler normları merkeze aldığı düşünülen bir zümreye atfedilmektedir. Oysa kimliksel konumlanışlar; bireyler ve onların gündelik yaşamları bağlamında makalenin 2. bölümünde de açıklandığı üzere katı ve değişmez formlar değildir. Bu sebeptendir ki; hafıza mefhumundan da bahsederken bilişsel süreçlere dikkat çekilmektedir. Biliş tek başına değil, bir süreç olarak ele alınmakta ve bu bağlamda medyanın kullandığı dilin bir ara bellek olarak ne denli önemli görevler üstlendiğine dikkat çekilmekte ve bu kapsamda bu haber metninde de görüldüğü üzere eleştiriye açılmaktadır. Böylesi bir eleştiri, ilgili haber metninde toplumsal hassasiyetlerin, politik kimlik inşası ve ötekilik bağlamında medya aracılığıyla da dezenformasyona uğratıldığına örnek içermektedir.

3.2.1. Doç. Dr. Bahriye Üçok Cinayeti Karikatür Analizi

Şekil 3. Doç. Dr. Bahriye Üçok Cinayeti Karikatürü

Kaynak: Limon Dergisi, 1990.

Karikatürün başat göstergelerinin öğeleri ve sınıflandırması aşağıdaki tablodadır.

Soldaki kutu içi yazısından: “... 12 Eylül öncesinde de olduğu gibi can almaya ve az buçuk demokrasiyi rafa kaldırmaya yönelik planlarını
496

uygulamaya, istediklerinde imkân bulabiliyorlar (...). Terör tırmanırsa rejim kendi ürettiği terörü bastırmak için özgürlüklerin üzerine geçici bir şal örtülmesini çare olarak duyuracak (...)” (Limon, 1990: 1).

Tablo 4. Doç. Dr. Bahriye Üçok Cinayeti Karikatürü Göstergeler Tablosu

Birincil Düzlem		İkincil Düzlem (Kültür Alanı)	
Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam	Mit
Soldaki kutu içi yazısı	Terör OHAL	Toplumsal muhalefet ve özgürlüklerin kısıtlanması	Devlet-Terör ilişkisi
Konuşma balonu yazısı	Patlamanın etkisiyle tarumar olmuş bir ev	Terörün hanelere artçı yansımaları	Korku devleti
Mavi tulumlu insan figürü	Patlamanın etkisine şaşkınlık	İşçi sınıfı üzerinde olumsuz etkiler	Devlet-Güvenlik
Takım elbiseli insan figürü	Yılgınlık	Memur kesimi üzerinde olumsuz etkiler	Devlet-Güvenlik

Karikatürdeki ana göstergelerle devlet-terör ilişkisi eleştiriye açılmaktadır. Bu bağlamda soldaki kutu içi yazısıyla 12 Eylül 1980 Darbesi öncesine, darbeyi hazırlayan sürece ve teröre gönderme yapılarak, faili meçhul terörüyle de olası bir sıkıyönetimin, OHAL’in zemininin hazırlandığı yönünde eleştiri getirilmektedir. Bu noktada toplumsal muhalefetin örgütlü dinamiklerinin zaten 12 Eylül Darbesi’yle oldukça fazla erozyona uğratıldığına da işaret edilerek, özgürlüklerin ve demokratikleşme bağlamında toplumsal muhalefetin lokomotifi olan dinamiklerin yine antidemokratik yönetim biçimleriyle yıpratılabileceği gösterilmektedir. Bu durum ise devlet-güvenlik mitini tersyüz etmektedir. Efendi gösteren, 12 Eylül Darbesi’nin ve darbe sürecinin diliyle konuşmaktadır. Korku devleti mitine de, terörün hanelere olan artçı yansımalarıyla dikkat çekilmektedir. Mamafih mavi tulumlu insan figürüyle de bu hanelere yönelik bir toplumsal sınıf imlenmektedir. Bu im, işçi sınıfını göstermektedir. İşçi sınıfı figürünün şaşkın gözlerle Doç Dr. Bahriye Üçok’a yapılan bombalı saldırının kendi evine yaptığı tahribatı anlattığı kişi ise, nizami takım elbiseli ve yılgın tavrıyla memur kesimini düşündürebilir. Zira kutu yazısındaki ana fikir, muhalif toplumsal dinamiklere ve onların üzerinde devlet-güvenlik mitiyle şekillenebilecek antidemokratik hak kayıplarına dikkat çekmektedir.

Mamafih efendi gösteren, ilgili karikatürde devlet-terör ilişkisinin devlet-güvenlik mitiyle, antidemokratik bir rejim ve demokratik sosyal hakların gasp edilmesiyle ve dolaylı yoldan toplumsal sınıflar bağlamında da

ekonomi politik perspektiften okunabilmektedir. Zira sosyal hak ve çalışan kesimin güvenceli emeğindeki kayıplar, 90'larda özel(leştirmeler) ve yabancı sermayenin artışı ile neoliberalleşmenin 80'lerdeki Türkiye üzerindeki başlangıç doktrinlerinden bu yana hızla ivmelendiği süreçler içermektedir. Bu noktada 12 Eylül 1980 Darbesi'ne yapılan gönderme ise, şok doktrini bağlamında dönüşen-değişen sermaye ve ekonomi politığın, Türkiye'de geçmişte zapturapt ile toplumsal sahaya sirayet ettirildiğine yönelik, toplumsal sınıflara (işçi ve orta sınıfa) uyarı içermektedir. Efendi gösterenin ekonomi politik açıdan da görünür kılınması, devlet-terör-güvenlik üçgenine sermaye bağlamını da yükleyerek, haber metninde dışsallaştırılmak suretiyle görünmez kılınan sorumluların yarattığı "mistifikasyon"³un (Purvis ve Hunt, 2014:14) yapı-sökümünü içermektedir.

3.3. Gazeteci-Yazar Musa Anter Cinayeti

Sabah Gazetesi Gazeteci Musa Anter cinayetine baş sayfasının sağ alt köşesinde sadece bir köşe yazısının giriş paragrafıyla yer vermiştir. Hürriyet ise, küçük bir kutu haberde baş sayfasında habere yer vermektedir. Milliyet de yer alan haber ise, teröre yönelik yazılan genel bir manşet altında, Güneydoğu ve Kürt sorununa ilişkin 4 habere paylaşılan alanda yer bulmuştur. Ayrıca Milliyet haberin devamına 17. sayfasında yer verirken, Hürriyet bu habere ilişkin devam sayfasını belirtmemiştir.

Hürriyet Gazetesi (21 Eylül 1992) Haber Başlığı: "*Musa Anter öldürüldü!*" ("Musa Anter Öldürüldü!", 1992: 1).

Haberde spot başlık bulunmamaktadır.

Haber Metninde Öne Çıkanlar: Gazeteci Musa Anter'in Kürt sorunuyla ilgili yapmış olduğu araştırmalara, bu bağlamda kitaplar yayınlamış olmasına, Kültür ve Sanat Festivalinde imza gününe katılmak için Diyarbakır'da bulunduğu ve kamusal alanda arkadaşlarıyla birlikte yürürken silahlı saldırıya uğrayarak öldürüldüğüne değinilmiştir ("Musa Anter Öldürüldü!", 1992: 1).

Milliyet Gazetesi (21 Eylül 1992) Genel Manşet: "*Kanlı eller turmandırıyor*" ("Musa Anter Öldürüldü!" 1992: 1).

Haber Başlığı: "*Musa Anter öldürüldü.*" ("Musa Anter Öldürüldü!" 1992: 1).

Haberde spot başlık kullanılmamıştır.

Haber Metninde Öne Çıkanlar: Musa Anter'in kimliği meçhul bir kişi tarafından öldürüldüğünü işaret eden haberde, cinayetin ardından Diyarbakır'da gerginlik yaşandığı belirtilmiştir ("Musa Anter Öldürüldü!" 1992: 1).

³ Egemen ideolojilerle yaratılan yanlış bilinçle çarpıtılan, perdelenen gerçeklik ve tarihsel derinlik içerisinde üst üste eklenerek yapılandırılan bilişsel algının karşılığı olarak, mistifikasyon terimi kullanılmaktadır (Marx ve Engels 1992: 42; Marx, 2003: 75-87; Purvis ve Hunt, 2014: 14).

Tablo 5. Gazeteci-Yazar Musa Anter Cinayeti

Efendi Gösteren (S ₁)	Fail (S ₂)	Kurban Özne (\$)	Arzu Nesnesi (a)
Kanlı eller	Kimliği meçhul kişi	Musa Anter	Politik kimlik
Görünmezlik	Silahlı saldırı		Kürt kimliği
			Kürt sorunu

Her iki haberde de aynı başlık kullanılırken, Milliyet gazetesinin genel manşeti ise; “*Kanlı eller tırmandırıyor*” ifadesidir (“Musa Anter Öldürüldü!” 1992: 1). Bu kapsamda Milliyet gazetesi kanlı eller betimlemesiyle efendi göstereni işaret etmektedir. Efendi gösteren bir betimlemeyle görünür kılınmaya çalışılırken, esasen bu çaba onun daha da görünmez niteliğini gözler önüne sermektedir. Böylesi bir okuma, toplumsal bellek bağlamında yine 12 Eylül 1980 Darbesi öncesi gündelik hayatın terörize edilmesine işaret içermektedir. Bu işaret ise, Milliyet’in ilgili haberinde darbenin dilinin metnin bilinçdışına olan yansımasıdır. Zira Kenan Evren, ordu yönetime el koyduktan sonra, 30 Ağustos Zafer Bayramı münasebetiyle yapmış olduğu konuşmasında, toplumun terörize edilmesindeki efendi göstereni dışsallaştırarak, devletin bekası adına Atatürk’ü darbe pratiğinin Büyük Ötekisi yapmak suretiyle, Silahlı Kuvvetlerin yönetime el koymak mecburiyetinde kaldığını belirten ifadeler de bulunmuştur (Akhan, 2022). İlgili ifadelerdeki zorunda kalma hali irdelenecek olursa, bu durumun esasen efendi göstereni dışsallaştırdığı ve fail özne (ordu) arasındaki ilişkinin okunmasını mistifiye ettiği (gerçekliği eğip, büktüğü) görülmektedir. Atatürk ve ilkelerinin darbenin Büyük Ötekisi konumuna konumlandırılıyor olması, Büyük Ötekinin aynı zamanda efendi gösteren olma haline yönelik niteliği de düşünüldüğünde, fail özneyi (orduyu) darbenin sorumluluk alanından çıkartma çabası olarak okunabilmektedir. Zira efendi gösteren ve Büyük Öteki arasındaki bu ilişkisel dışsallaştırılma hali, fail öznenin (ordunun) söyleminde yönetime el koyma halinin Atatürk ve onun ilkeleri nezdinde gerçekleştirildiği ifadesiyle, fail özne olan orduya dokunulmazlık alanı açmaktadır.

Milliyet Gazetesi de kanlı eller betimlemesi ve terörü birbiriyle ilişkilendirerek Büyük Ötekiyi dışsallaştırma yoluna gitmiş ve aynı zamanda efendi gösteren olarak yinelemiştir. Öte yandan Kenan Evren’in açıklamasında da, Büyük Öteki olan Atatürk ve ilkeleri yine efendi gösteren olarak yer edinmiştir. Bu benzeşim içerisinde Milliyet Gazetesi’ndeki haberde yer edinen yegâne fark ise, efendi gösterenin kavramsallaştıramayacak kadar kanlı eller betimlemesiyle görünmez oluşudur. Zira kavramsallaştırılabilir olma hali, efendi gösteren-Büyük Öteki ile oluşturulmak istenen mistifikasyonun yapı-söküme uğratılabilmesi adına önem arz eden bir unsurdur.

Hürriyet gazetesindeki habere bakıldığında ise, Anter’in Kürt sorunuyla ilgili yapmış olduğu araştırmalara değinildiği görülmektedir. Bu bağlamda

özne (\$) olarak Musa Anter'in arzu nesnesi (a) konumunda, Kürt sorunu ve buna ilişkin olarak Kürt kimliği ile politik kimlik inşası yer almaktadır. Buna ek olarak her iki haberde bu cinayeti Çetin Emeç'in öldürülüşünde olduğu gibi gazeteci-aydın kimliği üzerinden basına sıkılan kurşun olarak görmeyi tercih etmemiştir. Milliyet'in haberine göre ise olaydan sonra Diyarbakır'da gerginliğin baş gösterdiği ifadesi, ulus devletin homojen politik kimlik inşası ile Kürt kimliği arasındaki süre gelen ötekilik hallerini yineler niteliktedir.

3.3.1. Musa Anter Cinayeti Karikatür Analizi

Şekil 4. Musa Anter Cinayeti Karikatürü

Kaynak: Leman Dergisi, 1992.

Karikatürün başat göstergelerinin öğeleri ve sınıflandırması aşağıdaki tablodadır.

Tablo 6. Musa Anter Cinayeti Karikatürü Göstergeler Tablosu

Birincil Düzlem		İkincil Düzlem (Kültür Alanı)	
Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam	Mit
Karikatür üstü yazısı	Malum Karanlık Güçler Katilini tanımak	Fail-Efendi Gösteren ironisi	Güneydoğu-Terör
Emniyet mensupları figürleri	Pişkinlik	Görevini yerine getirmemek	Kolluk kuvvetlerinin soy kütüğü
Resmi görevli figürü	Pişkinlik	Görevini yerine getirmemek ve örtbas etmek	Devlet-Güvenlik
Ölen insan figürü	Musa Anter	Efendi Gösteren-Fail ironisi	Devlet-Güvenlik

Karikatürde Güneydoğu'nun terörle mitleştirilmesinin okuması, karikatür üstü yazısında katilini tanımak eleştirisiyle ele alınmaktadır. Bu ise yan anlam olarak efendi gösteren fail ilişkisini okumaya açmaktadır. Zira emniyet mensupları ve resmi görevli figürleri, alaycı, pişkin bir tavırla, konuşma balonu yazıları da dikkate alındığında cinayeti örtbas etme çabası içerisindedir. Buna ek olarak Musa Anter'in ise ölürken yere T ve C harflerini yazma çabası, kolluk kuvvetlerinin alaycı isim tahmininde bulunma ifadelerine maruz kalmaktadır. Bu durum ise mit alanında kolluk kuvvetleri soy kütüğünün (soy biliminin), devlet-güvenlik, devlet-terör ilişkilerinin eleştirisini barındırmaktadır. Nitekim Musa Anter TC yazmak suretiyle fail olarak efendi göstereni, yani devleti işaret etmektedir. Haber metninin aksine, karikatürde efendi gösteren görünmez kanlı eller değildir. Bu durum ise, Kürt kimliği üzerine, iktidar mekanizmalarının toplumu terörize etmesine işaretir. İlgili karikatürde haber metnlerinin aksine, şiddet olgusunun bütüncül okuması görülmektedir. Karikatür, toplumsal belleğin izleri bağlamında 12 Eylül Darbesi'nde de görülen ve etnik kimlik itibarıyla işkencelere maruz kalan ve şiddetin devlet yetkililerince yapıldığı bir geri çağırma, hatırla(t)ma pratiği içermektedir.

3.4 Gazeteci-Yazar Uğur Mumcu Cinayeti

Sabah Gazetesi (25 Ocak 1993) Manşet: “*Kahpe suikast.*” (“Kahpe suikast”, 1993: 1).

Spot Başlık: “*Cumhuriyet Gazetesi yazarı Uğur Mumcu, Ankara’da evinin önünde otomobiliyle havaya uçurulup öldürüldü.*” (“Kahpe Suikast”, 1993: 1).

Haber Metninde Öne Çıkanlar: Haberde suikastı PKK ve İslami terör örgütlerinin üstlendiği belirtilmektedir. Yanı sıra haberde kullanılan ve eleştirel okumaya açılması açısından anahtar olan bazı ifadelerde ise şunlar yer almıştır; “havaya uçurulup öldürüldü”, “müthiş bir patlama”, ‘cesedin arabadan fırlaması’ “paramparça oldu”, “cesedi paramparça oldu ve çevreye dağıldı”, “Uğur Mumcu’nun cesedinden kopan parçaların çevredeki apartmanların üzerine yapıştığı görüldü” (“Kahpe suikast”, 1993: 1). Ayrıca haberde; Uğur Mumcu’nun sürekli ölüm tehditleri aldığı, bu bağlamda sıkı koruma yapıldığı, Mumcu’nun olası bir suikast için ailesini korumak bağlamında arabaya önce kendisinin binip, kontağı çalıştırıp, sonra ailesini araca bindirmesi gibi tedbirler aldığı da yer almıştır (“Kahpe suikast”, 1993: 1).

Tablo 7. Gazeteci-Yazar Uğur Mumcu Cinayeti

Efendi Gösteren (S ₁)	Fail (S ₂)	Kurban Özne (\$)	Arzu Nesnesi (a)
Terör	PKK İslami terör örgütleri Suikast	Uğur Mumcu	PKK ile ilişkili araştırma haber

İlgili haberde metnin bilinçdışına bakabilmek adına “parçalara ayrılmak, müthiş bir patlama, cesedin parçalarının apartmanlara yapışması, cesedin arabadan fırlaması, havaya uçurularak öldürüldü” (“Kahpe suikast”, 1993: 1) gibi söylemler, şiddet olgusuyla olan ilişkisel okumalar içermektedir. Sabah gazetesi haberi servis ederken suikasti şiddet diliyle işlemeyi tercih ederek, zaten dehşetengiz bir olgu olan cinayeti, şiddeti, dolaylı yoldan efendi göstereni güçlendirecek ifadelerle ele almıştır. Buradaki dolayımınma içerisinde şiddet, korku ve terör haber metniyle yeniden üretilerek, bir ara bellek olan medya materyali vasıtasıyla toplumsal hafızaya işlenmektedir.

Haberde kurulan ve haber niteliği taşıyan önemli bağlantı ise, PKK hakkında araştırma haber yayınlama arifesinde olan Uğur Mumcu suikastini üstlenenler arasında PKK'nın da yer almasıdır. Polis korumasında olmasına rağmen, ailesini dahi otomobile binerken kendisini feda etmek uğruna korumaya çalışan Mumcu'nun aracına bombalı düzenek kurulmuş olması ise, efendi göstereni var eden ve onun adına var olan fail (S₂) noktasında kolluk kuvvetlerinin soy kütüğü (soy bilimi) açısından eleştirel okumayı çağırılmaktadır. Zira kolluk kuvvetlerinin doğuşunda efendilerin kölelerinden korunması pratiği bulunmaktadır. Bu minvalde efendi göstereni var eden bileşenler içerisinde bizatihi şiddet olgusu üzerinde konumlanan, şiddet uygulama yetisini hukuki yoldan elde etmiş olan –ki bu durum hukukun içerisinde yer alan gizli şiddeti imlemektedir (Benjamin, Direk, Çelebi, Derrida, Hamacher, Agamben, Cover, 2010)– kolluk kuvvetlerini de denkleme dahil etmektedir. Zira fail(ler)in meçhul kalması da kolluk kuvvetlerinin özneyi (\$) değil, efendi göstereni var edecek şekilde varlığına devam ettiğinin göstergesidir.

Mamafih haber metnindeki ötekilik unsuru, efendi gösteren olan terör ile onun toplum üzerinde yarattığı mistifikasyonun dağıtılması yönündeki aydınlanma çabası arasında kurulmaktadır. Zira bu noktada Uğur Mumcu'nun terör, şiddet, mafya ve devlet dörtgeninde yapmış olduğu araştırma haberleri düşünülecek olursa; Türkiye'nin şiddetle imtihanı yine şiddet kullanılarak saklanmak istenmektedir. Bu durumun toplumsal hafızaya olan yansımalarında, uzun vadede tıpkı 12 Eylül 1980 Darbesi'nden sonra olduğu gibi toplumsal sinme ve suskunluk sarmalını doğurabileceği düşünülebilir. Bu bağlamda efendi gösteren, askeri darbe olsun olmasın şiddet pratiği ile kendisini var etmeye devam etme ereğindedir. Bu minvalde düşünce ve ifade özgürlüğü ile demokratikleşme çabalarına da ket vurulmaktadır. Nitekim haber metnindeki şiddeti içeren ve bunları habere yazmak suretiyle şiddeti

yeniden üreten ifadeler düşünüldüğünde, metnin bilinçdışında terör dilinin hakim olduğu görülebilmektedir. Bu noktada boş gösterenin içi, efendi gösteren tarafından terör ile doldurulmaktadır.

3.4.1. Uğur Mumcu Cinayeti Karikatür Analizi

Şekil 5. Uğur Mumcu Cinayeti Karikatürü

Kaynak: Leman Dergisi, 1993.

Karikatürün başat göstergelerinin öğeleri ve sınıflandırması aşağıdaki tablodadır.

Tablo 8. Uğur Mumcu Cinayeti Karikatürü Göstergeler Tablosu

Birincil Düzlem		İkincil Düzlem (Kültür Alanı)	
Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam	Mit
Konuşma balonu yazısı	Cinayet Kenetlenme	Birlik-Beraberlik	Terör (eleştirisi)
Sağdaki yarartıkvari iki figür	Kötücül güç	Terör	Şiddet kültürü
Birbirine kenetlenen beş figür	Toplunun farklı kesimleri	Birlik-Beraberlik	Normalsal bölünme eleştirisi

Kalabalık kitle	Halk	Duygudaşlık Ortak değerler	Terör (eleştirisi)
-----------------	------	-------------------------------	--------------------

Karikatürde yaratıkvari iki figürle onların konuşma balonu yazısını birlikte okumak yerinde olacaktır. Bu minvalde kötücül gücü temsilen çizilen yaratıkvari figürler ve konuşma balonundaki “parçaladığımızı sandık ama daha sıkı kenetlendiler” yazısı; cenaze töreninde toplumun her kesiminden gelen ve teröre yönelen ortak tepki ile verilen birlik beraberlik mesajı nedeniyle, mensubu oldukları terör ve şiddet kültürünün çalışmadığını ifade etmektedir. Zira beklenen, toplumun üzerine korku salıp, korku imparatorluğuyla halkı suskunluk sarmalına itmektir. Ancak Uğur Mumcu etrafında ortak değerler minvalinde kenetlenen kalabalık ve toplumun farklı kesimlerini niteleyen (işçi, memur, öğrenci, erkek, kadın vb. gibi) ön taraftaki beş insan figürü, halkın teröre karşı “potentia agendi” (yapma-etme kudretini) keşfetmesini imlemektedir (Baker, 2015b; 184). Bu durum ise studium modellemesinde kültür alanında mit öğeleri çerçevesinde, terör ve şiddet kültürünün eleştirisi ile olası normalsal farklılıklarla bölünmenin eleştirisine işaret içermektedir. Mamafih bu durum, kimliksel bağlamda ötekilikler yaratarak öznelerin sabitlenerek konumlandırılışının yapı-sökümüne yönelik ipucu olarak da okunabilir. Nitekim haber metninin analizinde de belirtildiği üzere, efendi gösterenin boş gösterenin içini terörle doldurma çabası, halkın birlik beraberliği ve yapma-etme kudreti ile ters yüz edilebileceği ve bu yönde efendi gösterenin esas fail konumuna getirilip, onun kavramsal, normalsal zemininin eleştiriyeye açılacağı görülebilmektedir.

3.5. Sivas Katliamı

Sabah Gazetesi (3 Temmuz 1993) Manşet: “KANLI CUMA.” (“Kanlı Cuma”, 1993: 1).

Spot Başlık: “Sivas’ta Aziz Nesin’i protesto gösterileri katliama dönüştü. Yakılan otelde 35 kişi öldü.” (“Kanlı Cuma”, 1993: 1).

Haber Metninde Öne Çıkanlar: Haberde Aziz Nesin’in “Kuran’ın devri bitmiştir” demecinin tahriklere neden olduğu belirtilmiştir (“Kanlı Cuma”, 1993: 1). Ayrıca fotoğraf altı yazısında güvenlik güçlerinin yeterli önlem alamadığından da bahsedilmektedir. Habere ilişkili olan ve baş sayfada yer alan bir diğer haberde ise, dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in “Alevi-Sünni çatışması yok, bu bir kıyam (kalkışma) hadisesidir” demecine yer verilmiştir (“Kanlı Cuma”, 1993: 1). Ayrıca haberde Sivas’da yuvalanan aczmenlerin Aziz Nesin için ölüm kararı alıp, bunu TV’de bir programda açıkladıklarına da yer verilmektedir. Haberde aczmenlerin, Nesin’in, Selman Rüşdi’nin romanı olan Şeytan Ayetleri adlı eserini Türkçe yayınlama isteğinin de aczmenler için sebep oluşturduğu işaret edilmektedir. Ayrıca faillerin “Kuran’a uzanan eller kırılınsın” şeklinde slogan attıklarına da yer

verilmiştir (“Kanlı Cuma”, 1993: 1). Ek olarak haberde, failler bazı gruplar olarak ifade edilmiş ve sayılarının 10 bine ulaşan bir kalabalık olduğu belirtilmiştir (“Kanlı Cuma”, 1993: 1).

Tablo 9. Sivas Katliamı

Efendi Gösteren (S ₁)	Fail (S ₂)	Kurban Özne (\$)	Arzu Nesnesi (a)
Radikal İslami görüş	Bazı gruplar Linç	Aziz Nesin	Sekülerizm Sol ideoloji

Haberin başlığında yer alan Kanlı Cuma ifadesi için; 16 Şubat 1969 tarihinde ABD’nin 6. Filo’sunu protesto etmek adına 76 gençlik örgütünün toplandığı ve Komünizmle Mücadele Derneği ile Milli Türk Talebe Birliği’ne mensup olan kişilerin ve taraftarlarının polise rağmen sol görüşlü öğrencilere linç gerçekleştirdiği Kanlı Pazar’ı referans aldığı düşünülebilir. 1969’daki olaylarda, bir polisin gözlerinin önünde bıçaklanarak öldürülen, 6. Filo protestocularından Ali Turgut Aytaç ve şiddet-linç olayı ile Sivas Katliamında yeterli önlemi almayan kolluk kuvvetleri arasındaki ideolojik ilişki de bu bağlamda gözlenebilmektedir. Mamafih Sivas’da da linçe uğrayan aydınlar, sanatçılar, sol ideolojik ekseninde yer almaktadırlar. Bu iki olay arasındaki yegâne fark ise, bu kez failin (S₂) bazı gruplar nitelemesiyle anonimleştirilmesidir. Ancak grupların slogan olarak “Kuran’a uzanan eller kırılın” söylemi, efendi gösterenin radikal İslami görüş olduğunu işaret etmektedir. Bu noktada efendi gösterenin linç topolojisinde hedef aldığı özne, haberde sebep-sonuç ilişkisi kurularak Aziz Nesin olarak ifade edilmektedir. Bu ilişki, Nesin’in “Kuran’ın devri bitmiştir söylemi tahriklere neden oldu” tümcesiyle kurulmaktadır (“Kanlı Cuma”, 1993: 1). Bu durum ise, yine dolaylı yoldan nedensellik ilişkisi bağlamında şiddeti meşrulaştırma noktasına evrilebilmektedir. Bu noktadaki meşrulaştırma, fotoğraf altı yazısında efendi gösterene hizmet edecek şekilde, kolluk kuvvetlerinin de gereken önlemleri almamasıyla görülmektedir: “Aziz Nesin’in bir gün önce yaptığı konuşmasından sonra bazı gruplar gösteri hazırlıklarına başlamışlardı. Güvenlik kuvvetlerinin yeterli önlem almaması sonuçta bir facia yarattı. Aziz Nesin itfaiye merdiveni ile otelden çıkarılarak başka bir ilde güvenlik altına alındı” (“Kanlı Cuma”, 1993: 1).

Yukarıdaki alıntıda da görüldüğü üzere fail, kolluk kuvvetleri ve efendi gösteren arasındaki diyalojik ilişki, Aziz Nesin üzerinden sekülerizmi ve sol eksenli ideolojiyi hedef almaktadır. Bu bağlamdaki ötekilik ekseninin ise, milliyetçilik-İslam bileşkesi ile seküler-sol ideoloji arasında cereyan ettiği görülmektedir.

Medya materyalinin yukarıda da belirtildiği üzere nedensellik bağlamında linç dolaylı yoldan bilişsel süreçlerde fail taraftarları adına meşrulaştırması ise, efendi gösterenin biz diye çizdiği alanın içerisinde yer

alanların kolektif belleklerinde, kolluk kuvvetlerinin dahi kendilerini engellemeyeceğini işlemektedir. Yanı sıra linçe maruz kalanlar ve onların ihtiva ettiği değerleri benimseyenler ise, efendi gösteren tarafından boş gösterenin içerisinde düşman niteliğinde konumlandırılmaktadır. Böylesi bir linç topolojisini, ilgili medya materyali şiddet-linç olgusunun eleştirilmesi bağlamında ele almaktansa, metnin bilinçdışında 16 Şubat 1969'daki Kanlı Pazar ile ilişkilendirmesi, toplumsal hafıza bağlamında şiddetin ve linçin süre gelen yansımasını yinelemektedir.

3.5.1. Sivas Katliamı Karikatür Analizi

Şekil 6. Sivas Katliamı Karikatürü

Kaynak: Leman Dergisi, 1993.

Karikatürün başat göstergelerinin ögeleri ve sınıflandırması aşağıdaki tablodadır.

Tablo 10. Sivas Katliamı Karikatürü Göstergeler Tablosu

Birincil Düzlem		İkincil Düzlem (Kültür Alanı)	
Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam	Mit
Karikatür içi üst yazı	Gericilik Kundaklama Şiddet	İdeolojik eksen	Şiddet kültürü
Karikatür içi yazısı	Şiddet Aydınlıklar karanlığa	Karanlığın, gericiliğin ironisi	Faşizm eleştirisi

Canavarımsı takkeli yüzler	Şiddet pratiği	Radikal İslam	Siyasal İslam
Ateş	Kundaklama	Linç-Şiddet	Linç-Şiddet kültürü

Karikatürde bazı gruplar yerine failer için gerici sıfatının kullanılması, yan anlamda süre gelen radikal İslam taraftarlarının ideolojik eksenini işaret etmektedir. Zira canavarımsı yüzlerin takke ile çizilmiş olması, siyasal İslamın ideolojik eksenine şiddet kültürü üzerinden eleştiri içermektedir. “Aydınlıklar karanlığa” ifadesi ise, Sivas’da linçe maruz kalanların düşünsel dünyalarının, aydınlık yerine karanlığı arzulayanların ötekisi konumunda olduğunu göstermektedir. Bu noktada karanlık, gericilik anlam atfıyla olumsuzluma içermektedir.

Tüm bunlarla birlikte ateş, kundaklama eyleminin ve linçin göstereni olarak, canavarımsı kalabalık yüzlerle de birleşerek, yan anlam bağlamında linç-şiddet mefhumlarını imlemektedir. Olayları herhangi bir nedensellikten dolayı yoldan şiddetin nedeni olabilir miş minvaline getirmeyen karikatürde, ayrıca ölü ve yaralı sayıları da verilerek, linç-şiddet kültürüne yönelik ironik bir şekilde “aydınlıklar karanlığa” ifadesiyle eleştiride bulunmaktadır. Efendi gösteren olarak ise takkeli, sakallı saldırganlarla, siyasal İslamın şiddetle ilişkisine dikkat çekilmektedir. Zira bu şiddet ilişkisi, efendi gösterenin Sivas Katliamı’nda ideolojik ekseninde kendisini var edebilmek için, öznelerle faşistçe vücut bulmasına olanak sağlamıştır.

Sonuç

Araştırmada toplumsal hafızaya yönelik imgelemde yer alan politik kimlik inşasına dair boş gösteren ile ötekilik mefhumu arasındaki ilişki irdelenmiştir. Araştırmanın amaçlı örnekleminde yer alan 90’larda gerçekleştirilmiş olan faili meçhul cinayetler, ana akım basılı medya ve dönemin alternatif mizah dergilerinde analize tabi tutulmuştur. Yapılan analizler çerçevesinde bu bölümde araştırma sorularına yanıt aranmaktadır. Bu kapsamda ilkin amaçlı örnekleme yer alan olaylarda ötekilik olgusunun ana akım medyada ve mizah dergilerinde nasıl işlendiği sorunsallaştırılmıştır. Bu minvalde ana akım medyada efendi göstereni besleyecek, şiddetin yeniden üretimini ve toplumsal hafızayı ötekilik ekseninde tutacak şekilde; laik/seküler/aydın - muhafazakâr/radikal İslamcı ötekililiği, alevi/sol ideoloji/aydın - milliyetçi/muhafazakâr/radikal İslamcı ötekililiği ve Kürt/sol ideoloji/aydın - milliyetçi/Türk/muhafazakâr ötekililikleri görülmüştür. Bu ötekilikler yeniden üretilirken, efendi gösteren ise anonimleştirilerek medya materyallerinde perdelenmiştir. Bu durum, efendi gösteren ve normlarını, şiddeti nedenselleştirmek suretiyle metnin bilinçdışında meşrulaştırmaktadır. Makale kapsamında bakılan mizah dergilerinde ise, efendi gösterene ve onun

normlarına karşın güçlü eleştirel bakış açıları vuku bulmaktadır. Bu bakış açıları içerisinde devlet-güvenlik-şiddet üçgeninde, toplumun terörize edilmesinde yer alan iktidar mefhumunun eleştirisi gözlemlenmektedir. Bu yolla devlet-güvenlik miti tersyüz edilerek, kolluk kuvvetleri, iktidar ve terör bağlamlarının soy kütüğüne (soy bilimine) yönelik esas fail olan efendi göstereni ve onun normlarını yıpratma çabası görülmektedir. Zira irdelenen karikatürlerde kolluk kuvvetleri yetersiz ve efendi köle diyalektiğinde efendi gösterene hizmet eder şekilde görülmektedir.

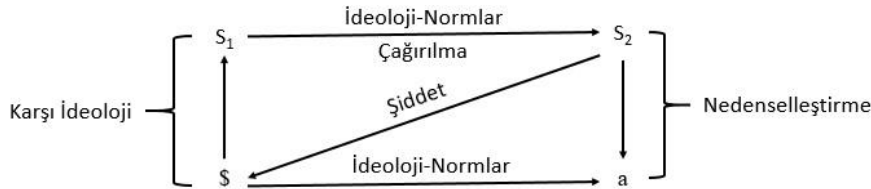
Bir diğer araştırma sorusu olan, iktidar mefhumunun politik kimlik inşasında boş gösterene olan yansımaları ise, efendi gösterenin devletin homojenleştirici kimlik inşasındaki ideolojik ve kültürel kodlarının dışında kalan kesimleri –bu çalışma kapsamında kurban özneleri– düşman konumunda öteki olarak sabitleyerek, kendi varlığını ötekisi üzerinden kurması şeklinde görülmektedir. Bu bağlamda ana akım medyada bakılan haberlerde, kurban öznelerine yönelen şiddetin nedenselleştirilmesi, kurban özneleri dolaylı yoldan nesneleştirme hali içermektedir. Nitekim yapılan haberlerde cinayetler, suikastler yine şiddetin diliyle işlenmiştir. Bu kimi zaman Uğur Mumcu cinayetinde olduğu gibi doğrudan, kimi zaman ise toplumsal hafıza bağlamında 12 Eylül 1980 Darbesi'ni referans alan ve metnin bilinç dışına yönelen okumalarla görülebilmektedir. Nitekim ana akım medyada boş gösterenin içi bir oluş ve farklılıkların bir aradalığı olarak değil, efendi gösterenin biz diye nitelediği normlarla sabitlenen ideolojik konumlanışın kimliksel bağlamda ötekilerini kapsamaktadır. Analiz kısmında da belirtildiği üzere bu durum, Paris Genel Hastanesi'nde Büyük Kapatılma olarak anılan hadisedeki gibi kendinden olmayan herkesi toplumsal alandan soyutlamak, makale kapsamında ise cinayet işleyerek ontolojik varlığını yok etmek olarak görülmektedir.

Makaledeki diğer araştırma sorusu olan, medyanın toplumsal bellek bağlamında hatır(lat)maya yönelik rolünün yansımalarında ise; bir ara bellek olarak dönemin en güçlü basılı ana akım medyasıyla, yine dönemin en güçlü basılı alternatif medyası olan Limon ve Leman dergilerinde temel iki paradigmatic ayrım görülmektedir. Bu bağlamda gazetecilik alanında ana akımın, liberal paradigma kapsamında 5 N 1 K yazım modeliyle olup bitenleri objektiflik iddiasıyla saydam bir şekilde yansıttığı yaklaşımına karşın, mizah dergilerinde dilin olduğu yerde ideolojiden katışıksız olunamayacağı yaklaşımı çerçevesinde, adeta fikir gazeteciliğinde görülebilecek düzeyde, karikatürler aracılığıyla eleştirel perspektif sergilendiği görülmektedir. Mizah dergilerindeki bu güçlü eleştirel duruş, esasen ana akım medya eleştirisi de içermektedir. Zira ana akım medya, demokrasinin dördüncü kuvveti olarak demokratikleşmeye katkı sunması gerekirken, aksine şiddetin ve linç kültürünün dolaylı nedenselleştirmelerle –toplumsal bilinç dışında ve toplumsal bellekte ve medyanın kendi bilinç dışında 1980 Darbesi'nin dilinin esintilerini içermek suretiyle– medya materyalleri üzerinde yeniden üretmektedir. Öte yandan söz konusu mizah dergilerinde ise, hatırla(t)ma

pratiği Türkiye'nin şiddetle imtihanının eleştirisi olabilecek şekilde ele alınmaktadır. Bu minvalde ana akım medyanın demokratikleşme yönünde olguların tartışılmasını başaramadığı, ancak söz konusu mizah dergilerinin ise eleştirisini olgulara ve bu olguları (şiddet, linç vb. gibi) var eden efendi gösterene yönelttiği gözlemlenmiştir.

Yukarıda takip edilen yanıtlar kapsamında ise, bu makale bir linç-şiddet topolojisi önererek, medya materyallerinin eleştirel okumasına katkı sunabileceğini savlamaktadır.

Şekil 7. Linç-Şiddet Topolojisi

Yukarıdaki topolojide S_1 efendi gösteren olarak, kurban özne S_1 'in Büyük Ötekisi konumundadır. Kurban özne (S_1) kendisini var edebilmek adına, efendi gösterenin (S_1) kendisine toplumsal normlar ve ideolojiler olarak sunduğu ve biz diye nitelediği konumlanışta yer almamayı tercih etmektedir. Bu bağlamda kendisini içdiş edilmiş olmaktan, bölünmüş özne olmaktan kurtaracak olan arzu nesnesine (a), kendi ideolojileri ve normlarıyla bütünleşmek üzere yönelmektedir. S_1 'den fail özneye (S_2) yönelen okta yer alan ideoloji ve normlara bağlı kalan S_2 , efendi gösterenin biz diye nitelediği gruba ideolojik olarak çağırılma ile kimlikssel ve normsal bağlamda dahil olmaktadır. Nitekim bu şekilde efendi gösteren vücut bulabilmektedir. Fail özne (S_2) bu kapsamda, efendisine yönelen karşı ideolojinin sahip olduğu değer ve normları ötekileştirerek, bunları içerisinde barındıran arzu nesnesine (a) yönelir. Arzu nesnesinin (a) soyut değerler bütünü olmasından mütevellit ise, onun vücut bulduğu özneyi ötekileştirip, efendi gösterenin ideolojik eksenyle boş gösterenin içerisinde bu özneyi düşman olarak konumlandırışına ve çağırısına şiddet kullanarak cevap verir. Bu noktadaki nedenselleştirme ise, arzu nesnesinin (a) taşıdığı değerlerin, fail öznenin (S_2) efendi gösteren tarafından şekillendirilen bilişsel sürecinin ötekisi olmasındandır. S_2 , bu durumu kendi varlık alanına tehdit olarak görür ve adeta histerinin söyleminde, terapistini efendi gösterenin yerine koyan histerik gibi davranarak, efendi göstereni rehber edinip, ondan gelen ideolojik çağırılma ile linç gerçekleştirir. Bu durum linçin yanı sıra, makaleye konu olan diğer şiddet eylemleri ve cinayetler için de geçerlidir.

Yukarıdaki topoloji üzerinden irdelenen haberlerde ana akım medya ele alındığında, 5N1K yazım kuralında yer alan ‘neden’ sorusunun yanıtları, linç-şiddet topolojisinin metnin bilinç dışında yeniden üretimi olarak görülebilir. Zira bu sorunun yanıtı şiddeti nedene bağlayarak sunar, ancak şiddete her ne

olursa olsun kayıtsız şartsız karşı bir duruş sergilemez. Nitekim haberlerin bu şekilde –bir olgu olarak şiddetin ele alınmasının dışında– aktarımı, olayları, durumları, kopuk ve bağlamından uzak, çabuk tüketilir, unutulur bir hale getirmektedir. Bu kapsamda medyanın şiddet haberlerini yansıtırken, onu bir olgu olarak ele alıp, şiddet olgusuna eleştirel yaklaşımda bulunmasıyla, demokrasinin 4. kuvveti olarak toplumsal barış ve uzlaşmaya katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Böylelikle medya, toplumsal kanaatlerin oluşumunda ötekilikler üreten şiddetin yeniden üretilmesini yavaşlatıp, şiddetin varlığını eleştirel bir pratikle zayıflatabilir. Darbelerle ve faili meçhullerle terörize edilmiş bir toplumsal hafızanın, şiddeti yeniden üreten bilişsel süreçleri tersine çevrilebilir ve şiddetin olgusal, kavramsal ve pratik olarak kabul görülmeyişi sağlanabilir. Bu noktada olguları ele alabilmek adına barış gazeteciliğinin önemi bir kez daha öne çıkarken, medyanın bir ara bellek olarak toplumsal hafızaya olan katkısı, demokratikleşme kültürüne hizmet eder şekilde vuku bulabilir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Yazar Katkısı: Cansel Poyraz Akyol %50, İbrahim Emre Sugel %50.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind

Author Contributions: Cansel Poyraz Akyol %50, İbrahim Emre Sugel %50.

Funding and Acknowledgement: No support was received for the study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.

Kaynakça

- Açıkel, S. Y. (2014, Ocak). Linç kültürü ve milliyetçilik üzerinden Türkiye'ye bakmak [Bildiri sunumu]. Genç Araştırmacılar Tartışıyor, Siyasi İlimler Türk Derneği VIII. Lisansüstü Konferansı Bildirileri Seçkisi, Ankara.
- Adorno, T. ve Horkheimer M. (1995). *Aydınlanmanın diyalektiği*. (Çev. N. Ülner). İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Akhan, A. (2022). 1980 Darbesi'nin Batı ülkelerindeki yankıları, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 45-65.
<https://doi.org/10.30803/adusobed.1062466>
- Akyol, C. P. (2022). *Zamanın sabrı faili meşhur doksanlar*. İstanbul: Destek Yayınları.

- Alkan, F. ve Erdem, R. (2021). Etnosentrizm ve meslek merkezcilik: kavramsal bir değerlendirme, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 12(30), 635-651.
<https://doi.org/10.21076/vizyoner.702317>
- Althusser, L. (2000). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları*. (Çev. Y. Alp ve M. Özışık). İstanbul: Birikim Yayınları.
- Assman, J. (2015). *Kültürel bellek eski yüksek kültürlerde yazı, hatırlama ve politik kimlik*. (Çev. A. Tekin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baker, U. (1995). *Medyaya nasıl direnilir*. 15 Eylül 2022 tarihinde <https://birikimdergisi.com/dergiler/birikim/1/sayi-68-69-aralik-ocak1995/2268/medyaya-nasil-direnilir/4590> adresinden edinilmiştir.
- Baker, U. (2015a). *Kanaatlerden imajlara duygular sosyolojisine doğru*. (Çev. H. Abuşoğlu). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Baker, U. (2015b). *Sanat ve arzu*, İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Bakhtin, M. (2001). *Karnavaldan romana*. (Çev. C. Soydemir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Barthes, R. (1979). *Göstergebilim ilkeleri*. (Çev. B. Vardar ve M. Rıfat) Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Başçı, E. (2017). Küreselleşen dünyada etnosentrizm: Üniversite öğrencileri üzerine yapılan bir saha araştırması, *International Journal of Academic Value Studies (Javstudies)*, 3(16), 286-293. DOI : 10.23929/javstudies.620
- Benjamin, W., Direk, Z., Çelebi, A., Derrida, J., Hamacher, W., Agamben, G., Cover, R. M. (2010). *Şiddetin eleştirisi üzerine*. (Çev. E. Göztepe, Z. Göztepe, F. B. Aydar). İstanbul: Metis Yayınları.
- Bircan, U. (2015). Roland Barthes ve göstergebilim, *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 13(26), 17-41.
- Bora, T. (2008). *Türkiye'nin linç rejimi*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Bürger, P. (2019), *Avangard kuramı*. (Çev. E. Özbek ve Ş. Öztürk). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çoban, B. (2008). Toplumsal iletişim sürecinde “öteki” ve söylemsel-epistemik şiddet. *Communication in Peace/Conflict in Communication* (39-45). Gazimağusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi.
- Dede, A. (2019). Küresel toplumsal hareketlerin başka dünya talebi, *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(14), 21-39.

- Deleuze, G. ve Guattari, F. (1990). *Kapitalizm ve şizofreni 1, göçebe bilimi incelemesi: Savaş makinası*. (Çev. A. Akay). Ankara: Bağlam Yayınları.
- Duranay, H. (2014). *Yükselen ağ toplumu ve "şimdi"yi anlamak*. 15 Şubat 2022 tarihinde <https://www.yeniduzen.com/yukselen-ag-toplumu-ve-simdiyi-anlamak81436h.htm> adresinden edinilmiştir.
- Duranay, H. (2017). Ağ toplumu ve imajları özgürleşmiş bir iletişim olanağı mı?. *Centre of Research and Communication for Peaces* (59-65). Gazimağusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi.
- Duranay, H. (2023). *Americano, spaghetti western & beyaz adam mitinin çöküşü....* 15 Ocak 2023 tarihinde https://www.reportare.com/kose-yazilari/americano-spaghetti-western-beyaz-adam-mitinin-cokusu/?fbclid=IwAR0McTj1fJoAa9Nsl0_5pzjCxcfZmBe98wbfKnn8pruFSH9jnZ0ssoEPRPY adresinden edinilmiştir.
- Fiske J. (2003). *İletişim çalışmalarına giriş*. (Çev. S. İrvan). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Fliche, B. (2016). L şeması-r şeması: Lacan topolojisine bir giriş, *Libido*, 36-40.
- Foucault, M. (1992). *Hapishanenin doğuşu*. (Çev. M. A. Kılıçbay). Ankara: İmge Kitapevi.
- Foucault, M. (2013). *Güvenlik, toprak, nüfus*. (Çev. F. Taylan). İstanbul: Bilgi Yayınları.
- Foucault, M. (2014). *Özne ve iktidar*. (Çev. I. Ergüden ve O. Akınhay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. ve Chomsky N. (2005). *İnsan doğası/iktidara karşı adalet- Foucault ve Chomsky tartışıyor*. İstanbul: BGTST Yayınları.
- Gambetti Z. (2009). İktidarın dönüşen çehresi: neoliberalizm, şiddet ve kurumsal siyasetin tasfiyesi, *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 0(40), 145-166.
- Gramsci, A. (1986). *Hapishane defterleri*. (Çev. K. Somer). İstanbul: Onur Yayınları.
- Halbwachs, M. (2021). *Hafızanın toplumsal çerçeveleri*. (Çev. B. Uçar). Ankara: Heretik Basın Yayın.
- Hall, S. (2017). *Temsil: Kültürel temsiller ve anlamlandırma uygulamaları*. (Çev. İ. Dündar). İstanbul: Pinhan Yayınları.
- Herman, E. ve Chomsky N. (2012). *Rızanın imalatı, kitle medyasının ekonomi politiği*. (Çev. E. Abadoğlu). İstanbul: BGST Yayınları.

- İlter, T. (2006). Modernizm, postmodernizm, postkolonyalizm: ben-öteki ilişkileri ve etnosentrizm, *Küresel İletişim Dergisi*, (1), 1-14.
- İnce, G. B. (2010). Medya ve toplumsal hafıza, *Kültür ve İletişim Dergisi*, 13(1), 9-29.
- İslami terör korkutuyor!. (1990, 8 Ekim). *Sabah*, 1
- Kahpe suikast. (1993, 25 Ocak). *Sabah*, 1
- Kanlı Cuma. (1993, 3 Temmuz). *Sabah*, 1
- Kara gün / Türk İslam komandoları üstlendi. (1990, 8 Mart). *Sabah*, 1
- Karaarslan, F. (2021). *Toplumsal hafıza hatırlamanın ve unutmanın sosyolojisi*. İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Lacan, J. (2013). *Psikanalizin dört temel kavramı*. (Çev. N. Erdem). İstanbul: Metis Yayınları.
- Laclau, E. (2012). *Evrensellik, kimlik ve özgürleşme*. (Çev. E. Başer). İstanbul: Birikim Yayınları.
- Leman (1992). *Musa Anter Cinayeti Karikatürü*. 18 Aralık 2022 tarihinde <https://www.cizgidiyari.com/forum/leman/110366-leman-sayi-0046-29-eylul-1992-a.html> adresinden edinilmiştir.
- Leman (1993). *Sivas Katliamı Karikatürü*. 18 Aralık 2022 tarihinde <https://www.cizgidiyari.com/forum/leman/109105-leman-sayi-0086-05-temmuz-1993-a.html> adresinden edinilmiştir.
- Leman (1993). *Uğur Mumcu Cinayeti Karikatürü*. 18 Aralık 2022 tarihinde <https://www.cizgidiyari.com/forum/leman/108447-leman-sayi-0064-01subat-1993-a.html> adresinden edinilmiştir.
- Limon (1990). *Çetin Emeç Cinayeti Karikatürü*. 18 Aralık 2022 tarihinde <https://www.cizgidiyari.com/forum/limon/106034-limon-sayi-210-15-mart-1990-a.html> adresinden edinilmiştir.
- Limon (1990). *Doç. Dr. Bahriye Üçok Cinayeti Karikatürü*. 18 Aralık 2022 tarihinde <https://www.cizgidiyari.com/forum/limon/116224-limon-sayi-240-11-ekim-1990-a.html> adresinden edinilmiştir.
- Marx, K. (2003). *Kapital: Cilt 1*. (Çev. A. Bilgi). Eriş Yayınları.
- Marx, K. ve Engel, F. (2018). *Komünist manifesto*. (Çev. T. Bora). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Marx, K. ve Engels, F. (1992). *Alman ideolojisi*. (Çev. S. Belli). Ankara: Sol Yayınları.
- Musa Anter öldürüldü!. (1992, 21 Eylül). *Hürriyet*, 1

- Musa Anter öldürüldü!. (1992, 21 Eylül). *Milliyet*, 1
- Mutlu, E. (2012). *İletişim sözlüğü*. Ankara: Sofos.
- Nora, P. (2006). *Hafıza mekânları*. (Çev. M. Özcan). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Orhon, G. (2020). Cisimleşmiş bellek, yaşayan nesne: Eşya, ev, müze. *Gökcisimleri Üzerine* (51–59). İstanbul: Arter Yayınları.
- Özdoyran, G. (2020). Stuart Hall, totem-nesnesiz kimlikler ve hayali/imgesel temsiller, *Trt Akademi*, 5(10), 470-489.
- Özyürek, E. (2020). *Türkiye'nin toplumsal hafızası*. İstanbul: Şişli.
- Purvis, T. ve Hunt, A. (2014). Söylem, ideoloji, söylem, ideoloji, söylem, ideoloji..., (Çev. S. Coşar), *Moment Dergi*, 1(1), 9-36.
<https://doi.org/10.17572/mj2014.1.936>
- Sugel, İ. E. (2021). *Sokak sanatının kullanımı ve kamusal alanın dönüşümü: Lefkoşa Suriçi örneği* [yüksek lisans tezi]. Doğu Akdeniz Üniversitesi.
- Şimşek, H. ve Yıldırım, A. (2021). Nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ünal, E. (2017). Lacancı söylem kuramı: Histeriğin söylemine dair bir vaka örneği, *Ayna Klinik Psikoloji Dergisi*, 4(2), 10-25.
<https://doi.org/10.31682/ayna.470702>
- Zizek, S. (2011). Kırılğan temas. (Çev. T. Birkan). İstanbul: Metis Yayınları.

Extended Abstract

In this research, which is under the umbrella of social memory and media, a critical reading of the unsolved people who lived in Turkey in the 90s was made through media materials, which are a memory place / buffer. In the research, the dialectical relationship between the empty signifier and the master signifier was revealed, traced to Turkey's practice of remembering through media materials. The main purpose of the research within the scope of this stalking process, is to contribute to democratization and reveal the role that the mainstream media has or cannot take, with the criticism of the violence phenomenon made visible through the states of otherness and identity conflicts, created in Turkey.

With the notion of empty signifier, Laclau (2012) characterizes the abstract universal of particularities that can be embodied. Concrete particularities, on the other hand, imply groups meeting around common intellectual and sensory images (Laclau, 2012). These groups (communities) are dynamic-active structures within the abstract universal called society, with the communicative-cultural interactions of individuals and other groups

(communities) that can sometimes be common and differentiated simultaneously (Laclau, 2012, Assman, 2015). In such networks, social memory is mediated by its nature to creations, reproductions and reproductions with the dialectic of forget (remember) and in this context, the political construction of memory and cultural codes-practices (Halbwachs, 2021; Assman, 2015; Özyürek, 2020; Karaarslan, 2021). It is a living organism (Assman, 2015; Özyürek, 2020; Karaarslan, 2021; İnce, 2010), and in such mediation, it is important to examine otherness as a phenomenon for social memory and identity discussions (Lacan, 2013; Žizek, 2011). In the context of social memory, the dialogue between the political construction of memory and the creation of identity and otherness (Bakhtin, 2001) is in the political events that marks Turkey; left-right conflicts, coups, unsolved murders, murders of journalists, Sivas Massacre, murders against women-LGBTI+ individuals (Akyol, 2022).

In addition, the aim of the dominant powers to create a homogeneous political-cultural identity in the context of filling the empty signifier is also a suitable area for the critical reading of otherness as a phenomenon in the context of the relationship between media and social memory (Laclau, 2012, Lacan, 2013; Žizek, 2011; Foucault, 2013; Halbwachs, 2021; Assman, 2015). In this area, the media also has the role of memory space (Nora, 2006).

As a matter of fact, according to Assman (2015); individuals build their remembering practice over images (ceremonies, rites, symbols, pictures, photographs, texts, stories, books, news, icons, etc.) and these images (figures) are shaped by establishing context with socially immanent conjunctures and cultural codes within the time-space dialogue (Assman, 2015; Bakhtin, 2001). Although the notion of group as an abstract signifier in this context-building process does not have a memory on its own, the individuals included in the group can create cultural memory with the communication activities carried on from generation to generation, based on these images to remember (İnce, 2010; Assman, 2015; Orhon, 2020). Considering the mediations of cultural memory in the construction of political identity, the critique of the other phenomenon and the empty signifier (such as the culture of violence and lynching) that are inherent in the political events taking place in Turkey under the umbrella of social memory and the media come to the fore in this context (Bora, 2008).

Here, the image dialogue of the empty signifier with the notion of otherness in the construction of political identity related to social memory is the subject. In this context, it was directed towards Turkey of the 90s. In this orientation, mainstream media in terms of the formation of dominant opinions and cartoon magazines in terms of alternative reading were taken as basis. The basic principle of choosing media materials as research objects is that they can be seen as an external buffer according to Assman (2015) and as a memory space according to Nora (2006).

For the theoretical framework, the collage technique was utilised. In addition to Laclau's (2012) theoretical perspective on the triangle of universality-identity-liberation for the critical examination of the phenomenon of otherness and the empty signifier, critical readings of Hall (2017) and Althusser (2000) towards identity-subject-ideology contexts and Lacan's (2013) psychoanalytic discourse topology is centered.

As for the dialogic relationship of social memory with the media regarding the context of forgetting-remembering; Halbwachs's (2021) 'collective memory' and Assman's (2015) 'cultural memory' theories were used.

The purposeful sample of the research was determined in the field of political identity construction in the context of otherness, the image of the empty signifier and social memory. In this context; The assassination of Çetin Emeç, Assoc. Dr. Bahriye Üçok, Journalists; News and cartoons about the murders of Musa Anter, Uğur Mumcu and the Sivas Massacre were selected as samples.

Qualitative design was used in the research, and the headline news in the mainstream newspapers of the period were subjected to qualitative descriptive analysis with Lacan's (2013) matrix showing the master, within the framework of purposive sampling. In the research, in order to reach the resultant of social memory, Limon, the alternative media of the period, was analyzed with Barthes' (1979) studium modeling and semiotic analysis in the cartoons determined within the framework of purposive sampling in *Leman* magazines. Among the findings, on the axis of otherness, secular/secular/intellectual - conservative/radical Islamic otherness, Alevi/left ideology/intellectual - nationalist/conservative/radical Islamic otherness and Kurdish/left ideology/intellectual - nationalist/Turkish/conservative otherness were observed. Within the framework of critical reading for the presentation of news in the mainstream media through these othernesses, a topology of violence - lynching has been created regarding Turkey's test with violence and presented as a critical reading model.